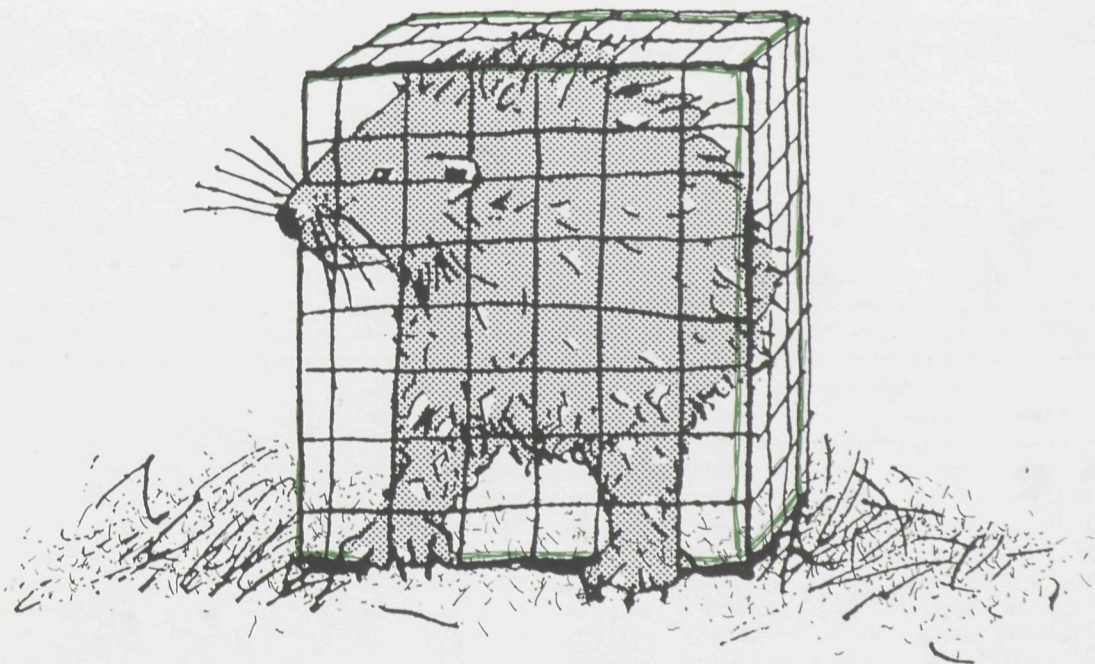

MILIEURAMA

● MAANDBLAD ■ 8ste JAARGANG ■ OKTOBER 1988 ●

Afgiftekantoor
BRUSSEL 4

● BOND BETER LEEFMILIEU ●

10

I-N-H-O-U-D

Inhoud - Editoriaal	2	WET & PERS	21
Ze maken het te bont	3	6000 jaar rioleringswerken	23
FLITSEN	8	De Hobokense Polder is geen taart	28
Klein chemisch afval, groot probleem	9	BERICHTEN	31
FRONTLIJN	13	PUBLIKATIES	32
Met de Bond op de boot!	15	PUZZELEN	34
Eko - Glasnost	17	KALENDER EN KOLOFON	36

E-D-I-T-O-R-I-A-A-L

GEMEENTE EN MILIEU

Met de gemeenteraadsverkiezingen vlak voor de deur, is het onvermijdelijk dat dit editoriaal hierop enige aandacht richt. De Bond Beter Leefmilieu heeft immers steeds het belang van de gemeente als entiteit zeer hoog gewaardeerd in de strijd voor een beter leefmilieu: in '82 werd een manifest gepubliceerd ter gelegenheid van de vorige gemeenteraadsverkiezingen, een onderzoek werd uitgevoerd naar de milieuproblemen in de diverse gemeenten, recent mocht de aktie "1000 gemeenten voor het milieu" op enig sukses rekenen... Ook omgekeerd is er kontakt: vele gemeentebesturen steunen de Bond financieel, kloppen aan voor informatie en advies, een enkele keer 'huurt' men de Bond in om bepaalde mistoestanden aan te klagen of een en ander te 'forceren'. Er zijn dus voorbeelden legio waar een en vruchtbare samenwerking is tussen lokale besturen en milieubeweging. Op andere plaatsen echter staat men met getrokken messen tegenover elkaar; de oorzaken zijn soms erg complex en duister maar veelal zit enige politieke paranoia er voor iets tussen: het opkomen van groene partijen in het politieke spel

heeft ertoe geleid dat een aantal lokale bestuurders elke aktie vanuit de milieubeweging beschouwen als een poging tot politieke 'hakzetterij'. Dit vergemakkelijkt het werk van de milieubeweging niet en voor de goede orde dient gezegd dat het pluralisme zeer belangrijk is voor de milieubeweging; pluralisme betekent echter ook dat bestuurders van welke strekking ook wel eens een veeg uit de aktiepan kunnen krijgen. Het is een fenomeen waarmee onze bestuurders zullen moeten leren leven. Graag hebben of niet. De konklusie ligt o.i. dan ook voor de hand: lokale bestuurders moeten de milieuproblemen en de milieubeweging au sérieux nemen en de plaats gunnen die hen toekomt. Voor de milieubeweging is het cruciaal te waken over haar pluralisme, wat niet betekent dat ze politiek in de ruime zin van het woord links of rechts moet laten liggen, wel integendeel. Ik denk dat het belangrijk is dat de milieubeweging steunpunten heeft in alle partijen van het politieke spektrum. Op lokaal vlak is het daarom nuttig en noodzakelijk dat er gestemd wordt op milieubewuste kandidaten. De keuze is aan u.

Dirk Van Melkebeke

ZE MAKEN HET TE BONT

Een vorm van bio-industrie die de laatste tijd veel in de belangstelling staat is het fokken van pelsdieren ten behoeve van de bontindustrie. Nadat jarenlang gejaagd is op in het wild levende pelsdieren - en een groot aantal daardoor is uitgestorven - is men overgegaan tot het opsluiten en opfokken van nertsen, vossen, chinchilla's, wasbeertjes en beverratten. Vooral het kweken van nertsen en vossen is een lukratieve bezigheid. Een beeld van de situatie in Nederland wordt hieronder geschetst door twee medewerkers van het Nederlandse Anti Bont Comité.

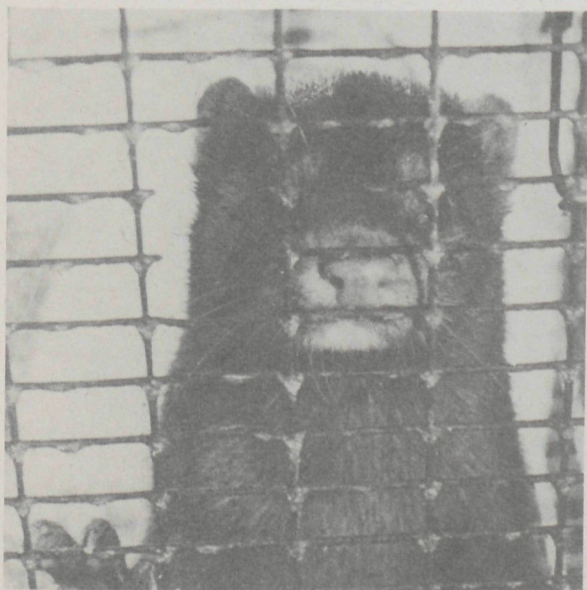
Bontfokkerijen: overbodig dierenleed en milieuvervuiling

Zolang er vraag is naar bontjassen zullen pelsdieren hun leven moeten slijten in draadgazen kooitjes. Deze vraag naar bont komt voornamelijk uit het buitenland. West-Duitsers, Italianen, Spanjaarden, Amerikanen en Japanners zijn de grootste klanten.

Een van de grootste producenten van bont is Nederland. Al jarenlang is dit land voorloper in de bio-industrie. Zo ook in de pelsdierenfokkerij. Met een jaarlijkse produktie van 1,7 miljoen nertsvelen staat Nederland nummer zeven op de wereldranglijst. Daarnaast worden jaarlijks nog zo'n tachtigduizend vossen gefokt. Vooral de nertsenfokkerij maakt de laatste jaren een sterke groei door. De groei is vooral te wijten aan de slappe regelgeving en het ontbreken van nertsen en vossen in de Meststoffenwet.

Nertsen

Een meter lang, dertig centimeter breed en dertig centimeter hoog. Dat is de ruimte die een nerts toebedeeld krijgt op een bontfarm.

Meestal moet deze ruimte nog gedeeld worden met enkele lotgenoten. Lange rijen kooitjes staan naast elkaar onder een afdak van golfplaat. De nerts, van nature een roofdier, behoort te leven langs en in het water waar het dier zelf zijn prooi kan zoeken en kan zwemmen. Op de fokkerij is er alleen een beetje water in een drinkbakje; tenminste als het niet vriest, want dan is er helemaal geen water.

Tweemaal per dag krijgen de dieren voedsel. Een brijige prak bestaande uit ongekookt slachtafval aangevuld met meel, vitaminen en medicamenten.

Abnormaal gedrag

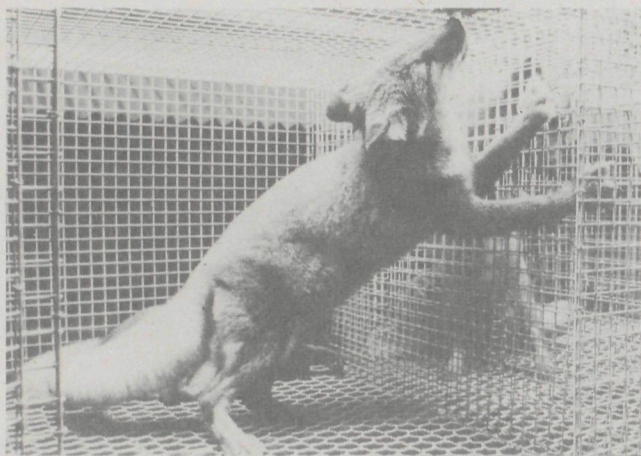
Omdat het dier in een onnatuurlijke omgeving moet leven, vertoont het abnormaal gedrag. Soms zie je nertsen voortdurend op en neer rennen door het kooitje. De dieren besteden vaak buitensporig veel tijd aan de verzorging van de vacht. Bij het zogenaamde pelsbijten worden soms grote delen van de huid kaalgeplukt. Een andere abnormale handeling is staartzuigen tijdens de slaap. Hierdoor ontstaat er een kale staart.

De natuurlijke kleur van nertsen varieert van beige tot bruin. Fokkers proberen door kruisingen exclusieve kleuren te fokken. Inmiddels zijn er al meer dan veertig kleuren gefokt. Bij het doorfokken ontstaan veel erfelijke afwijkingen. Een 'screw-neck' bijvoorbeeld is een zenuwafwijking waardoor het dier voortdurend over de kop tuimelt.

Vossen

Op bontfokkerijen worden de vossen op dezelfde wijze gehouden als nertsen. Op zo'n zestig Nederlandse bedrijven worden per jaar zo'n tachtigduizend vossen gevild. De moederdieren die de pelstijd in december overleefd hebben, worden op een streng dieet gezet. Wanneer ze dit dieet ook overleven worden ze in februari gedekt. Omdat dit vaak met vechtpartijen gepaard gaat, probeert men de wijfjes ook wel kunstmatig te bevruchten. Als de pups geboren worden blijven ze bij de moeder totdat ze te fel gaan vechten.

Dan worden ze twee aan twee in kooien gezet. Draadgazen kooien van ongeveer één bij één meter. Twintig procent van de jongen sterft voor de pelstijd. Naast verscheidene ziekten vergroot ook kannibalisme de uitval. Vossen worden niet vergast maar geëlektrokuteerd. Met een tang worden de vossen uit de kooien gehaald. In de anus van het dier stopt de fokker een ijzeren staaf die aangesloten is op een akku. Een andere elektrode houdt hij voor de bek. Wanneer de vos hierin bijt, maakt een stroomstoot een einde het leven van dit familielid van onze huishond.

Boeren

De Nederlandse Vereniging van Fokkers van Edelpelsdieren (N.F.E.) laat geen mogelijkheid onbenut om boeren en burgers over te halen tot het beroep van pelsdierenviller. Juist omdat er nauwelijks voorwaarden of eisen gesteld worden kan iedereen zich na de aanschaf van een aantal moederdieren pelsdierenfokker noemen. Het bontveilingshuis Hudson's Bay and Annings is er razendsnel bij om de zaak te financieren en om dieren en materialen te leveren met als voorwaarde dat straks de velletjes via het bedrijf geveild worden.

Voor al boeren die door de Meststoffenwet of Superheffing in de problemen komen, vormen de doelgroep van de N.F.E. annex Hudson's Bay. "Een normale agrarische bedrijfstak"; met die kreet probeert men boeren over te halen tot een van de meest bekritiseerde beroepen van dit moment.

Milieubezwaren

De pelsdierenfokkerij is de enige bedrijfstak waar men dieren enkel en alleen voor het velletje houdt. Het is ook de enige bedrijfstak waar men zelf, op het bedrijf, de dieren doodt en de pels afstroopt. De rest van het dier gaat naar de destructie. Nertsen en vossen zijn roofdieren die ongekookt dierlijk voedsel krijgen.

Geen enkel ander bedrijf mag dergelijk rauw voer aan dieren verstrekken.

Vanwege dit eiwitrijke voer bevat de mest veel eiwit. Bij de omzetting van dit eiwit naar ammoniak komt een penetrante geur vrij. Vooral omdat de mest drie maanden onder de kooien in de open lucht mag blijven liggen, kan dit veel stank veroorzaken. Daarbij geteld de geur die de nerts kan produceren met zijn geurklier, is dat alles bij elkaar een faktor waardoor pelsdierenfokkerijen berucht zijn. Het fosfaatgehalte van nertsenmest is vier maal zo hoog als in kippemest en zeven maal hoger dan van varkensmest.

De mest die zolang onder de kooitjes blijft liggen vormt tevens een geweldige broedplaats voor vliegen. Het nertsenvliegje vormt een bron van overlast voor de direkte omwonenden, die in de zomer ramen en deuren potdicht moeten houden om deze vliegenplaag buiten de deur te houden. Alleen door iedere week intensief te spuiten (met middelen als dimethoat en tetra-chloorinfos) kan de fokker de vliegenexplosie beperken.

Restanten van deze chemische verdelgingsmiddelen dringen samen met de vloeibare mest de bodem in. Uit eigen onderzoek van de N.F.E. bleek dat op 75 procent van de onderzochte fokkerijen het grondwater zodanig verontreinigd was dat het niet meer geschikt was als drinkwater voor de dieren (1). Moderne, meer aangepaste bedrijfs-systemen bestaan wel, maar zijn zeldzaam.

Door het gebruik van rauw dierlijk voer (kip-peslactafval) is de kans op het ontstaan van botulisme zeer groot. Alle nertsen worden daar twee keer per jaar voor ingeënt. Vogels, aange-trokken door het slactafval, kunnen het botulisme op deze manier wel verspreiden. Cijfers hierover zijn niet bekend omdat het moeilijk aan te tonen is hoe botulisme ontstaan is.

Het voer dat door de draadgazen kooitjes heen op de bodem valt, trekt muizen en ratten aan. Ook hiervoor worden grote hoeveelheden ver-delgingsmiddelen gebruikt om een plaag te voor-komen.

Tenslotte kunnen de ontsnapte dieren, en dat gebeurt vrijwel bij elke farm, zorgen voor fauna-vervalsing. In waterrijke gebieden kunnen nertsen zich redelijk in stand houden en mogelijk een bedreiging vormen voor inheemse diersoorten. Voor de Britse regering was dit gevaar aanleiding om per 1 januari 1988 beperkende maatregelen te nemen tegen de uitbreiding van pelsdierenfok-kerijen.

Al deze problemen bij elkaar, en daarbij in acht genomen het doel waarvoor de nertsen en vossen gehouden worden, maakt deze bedrijfstak niet echt normaal.

Amateurs

De ruim driehonderd bontfokkerijen die Nederland telt zijn voornamelijk gekoncentreerd op de Veluwe en in Oost-Brabant. Het zijn die gebieden waar ook veel andere vormen van bio-industrie te vinden zijn en waar het milieu onder hoge druk staat. De Meststoffenwet die de groei van varkens- en pluimveehouderijen in deze gebieden zou moeten beperken, stelt geen voorwaarden aan de vestiging van pelsdierenfokkerijen. Als gevolg daarvan groeit het aantal (vooral nertsen-) fokkerijen onverminderd verder. Minister Braks ziet geen enkele aanleiding voor het opnemen van bontfokkerijen in de Meststoffenwet. Volgens hem valt de groei landelijk gezien erg mee en het is geen grote bedrijfstak, zo stelde hij onlangs in een persbericht. De sekretaris van de N.F.E., W. Verhagen, vertelde in het Agrarisch Dagblad trots dat er in 1987 alleen al in Oost-Brabant 15 à 20 bedrijven bijgekomen zijn (2). De cijfers van Braks zijn gebaseerd op 1986 (255 pelsdierenfokkerijen met een produktie van zo'n 1,5 miljoen vellen (3).

Kalkoenen zitten echter wel in de Meststoffenwet. In 1986 was het aantal kalkoenen in Nederland 1 miljoen. Het ligt natuurlijk voor de hand dat agrariërs die beperkt worden in hun uitbreidingsmogelijkheden, een sektor zoeken die niet onder beperkende wetgeving valt.

Overigens zijn het niet alleen agrariërs die hun heil zoeken in de bontfokbranche. De voormalige beroepen van aspirantfokkers variëren van frituurhouders en automonteurs tot zelfs een politie-agent. Als deze lieden een hinderwetvergunning krijgen en een bedrijf starten, krijgen ze de zorg over 6000 tot meer dan 10.000 zeer gevoelige dieren. De N.F.E. schermt de laatste tijd wel met het feit dat er een speciale opleiding is, maar daar hebben tot nu toe slechts tien mensen hun vakdiploma behaald.

Deze vakopleiding is overigens een aardig voorbeeld van hoe de N.F.E. probeert de kritiek op haar bedrijfstak weg te nemen.

Tijdens de eerste jaren van haar bestaan hamerde het Anti Bont Comité op de onmenselijke dodingsmethode d.m.v. het vullen van een kist met uitlaatgassen. Dat was volstrekt pijnloos volgens de fokkers. Nu wordt er door de vereniging bij de leden aangedrongen op het gebruik van zuivere koolmonoxide om de dieren in te laten stikken. Ondertussen gaat het vergassen in een kist die aangesloten is op de uitlaat van een oude auto, traktor of voerwagen op diverse bedrijven nog gewoon door.

Op de kritiek met betrekking tot welzijn en stress volgde een haastig uitgevoerd onderzoek op het proefbedrijf op het Spelderholt en vijf bestaande bedrijven. Uit het onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat zeventig procent van de dieren stereotype gedragingen vertoont. Vijftien procent beschadigt volgens het onderzoek de vacht (4). (Vermoedelijk is dit laatste percentage hoger omdat fokkers zulke dieren zo snel mogelijk

eliminieren.) De konklusie van dit (voor de helft door de N.F.E. betaalde) onderzoek was natuurlijk dat er weinig op het fokken van nertsen aan te merken valt en dat de kritiek op de pelsdierenfokkerij hiermee wel weggenomen was.

Een ander voorbeeld is de gebrekkige bedrijfsvoering. Volgens de N.F.E. veroorzaken pelsdierenfokkerijen absoluut geen hinder noch vormen ze een bedreiging voor het milieu. In de Noord Oost Post van 8 juli 1987 werden de voordelen van een nieuw type nertsfokkerij in Oploo breed uitgemeten.

Zo viel het op dat er bijna niets te ruiken viel. Verder zou de vliegenoverlast van de baan zijn en door de gesloten hallen zou het gevaar van vogels die met voerresten gingen slepen en de bodemverontreiniging tot het verleden gaan behoren (5).

Dergelijke bedrijven vormen echter nog steeds een uitzondering.

Anti BONT Comité
LID VAN EUROPEAN ANTI FUR COMMITTEE

Wetgeving

De Hinderwet biedt de aspirant pelsdierenfokker weinig tegenwerking. Het Anti Bont Comité voert al enige jaren actie op plaatselijk niveau tegen aanvragen van hinderwetvergunningen voor pelsdierenfokkerijen. De Hinderwet houdt zich sowieso niet bezig met bezwaren van ethische aard. De voorwaarden die aan de vergunning verbonden dienen te worden zijn vrij algemeen en niet bepaald beschermend voor het milieu.

De mest en voedselresten die onder kooien liggen dienen eens in de drie maanden verwijderd te worden, er dient een laag van tien centimeter losgewoeld schoon zand onder de kooien te liggen waarin zich geen water kan verzamelen (6). De urine en de natte fraktie van de mest en voedselresten kunnen zo vrijelijk de bodem inspelen.

Er is de laatste tijd wel een tendens merkbaar om in ieder geval vloeistofdichte mestgoten te plaatsen onder de kooien. De regionale milieu-inspekties zeggen inmiddels geen vergunningen meer te accepteren waarin geen mestopvang geregeld is. Dit geldt echter alleen voor de nieuwvestiging van pelsdierenfokkerijen. Op het Spelderholt wordt onderzoek gedaan naar mestopvangsystemen. Volgens dr. G. de Jonge, de rijkspelsdierenonderzoeker van het Spelderholt, draait tachtig procent van de huidige bedrijven volgens het oude systeem (7). Dus op zo'n 240

bedrijven gaat de bodemverontreiniging nog onverminderd voort.

De regionale milieuspekties hanteren ook een norm voor pelsdierenfokkerijen met betrekking tot de zogenaamde ekologische richtlijn. In de brochure Ammoniak en Hinderwet staan richtlijnen voor nieuwvestiging en uitbreiding van veehouderijbedrijven in voor verzuring gevoelige gebieden. Simpel gesteld komt de richtlijn er op neer dat wanneer een hinderwetvergunning wordt aangevraagd in een voor verzuring gevoelig gebied, de te verwachten toename van ammoniakuitstoot door het bedrijf wordt opgeteld bij de reeds aanwezige gemiddelde uitstoot van ammoniak afkomstig van veehouderijbedrijven in de betreffende gemeente.

In de brochure staan richtlijnen voor verschillende landbouwhuisdieren, maar de pelsdieren worden daarin niet genoemd, omdat de ammoniakuitstoot van deze dieren nooit gemeten is. Voorlopig wordt een norm gehanteerd die gebaseerd is op de ammoniakuitstoot uit de uitwerpselen van respektievelijk huiskatten en honden. Voor nertsen wordt uitgegaan van 0,8 kilogram ammoniak en voor vossen 2,5 kilogram ammoniak per moederdier per jaar. Een bedrijf met 1.000 nertstevens levert een even grote bijdrage aan de verzuring als bijvoorbeeld een bedrijf met 100 koeien, 500 kalveren, 100 fokzeugen of 360 mestvarkens. De laatste tijd worden er vaak vergunningen aangevraagd voor grotere bedrijven dan 1.000 nertstevens. Onlangs werd in de Limburgse gemeente Helden een aanvraag ingediend voor een vergunning voor 10.000 nertstevens (gelijk aan 1.000 koeien, 5.000 kalveren, 1.000 fokzeugen of 3.600 mestvarkens).

Het totaal aantal dieren op zo'n bedrijf komt dan inclusief reuen en welpen op ruim 60.000 (!). De ekologische richtlijn geldt op dit moment als enige rem op de uitbreiding van deze bedrijfstak. Is er toevallig op korte afstand geen bos of boom aanwezig en bevinden zich in een omtrek van 200 meter geen woningen, dan is de komst van een nieuwe bontfokkerij niet te keren. Overbemesting en verzuring gaan dan ongehinderd voort.

Bezwaarschrift

Bij aanvragen voor nieuwe pelsdierenfokkerijen worden gemeentes vaak gekonfronteerd met grote hoeveelheden bezwaarschriften van zowel boeren als burgers. Het is wrang dat een groot gedeelte van de bevolking dan ondanks de geleverde inspanning toch zo'n verwerpelijk bedrijf moet dulden. In slechts enkele gevallen wordt deze inspanning beloond. Meestal ziet men -na een vaak lange procedure- het gewraakte bedrijf toch verrijzen.

Bij veel gemeentebesturen bestaat de wens om pelsdierenfokkerijen in het bestemmingsplan uit te sluiten. De ethische bezwaren wegen hierbij over het algemeen het zwaarst. Men heeft geen behoefte aan dieronvriendelijke bedrijven die

een produkt leveren dat niemand echt nodig heeft. In de praktijk is het toch niet eenvoudig om één bepaalde bedrijfstak te weigeren. Er zijn nu in Nederland zo'n zeventig gemeenten waar de vestiging van een peldierenfokkerij vrijwel onmogelijk is.

Samenwerking

De Stichting Natuur en Milieu en de milieufederaties zijn zich in toenemende mate bewust van de onwenselijkheid van bontfokkerijen. De samenwerking tussen provinciale en regionale werkgroepen en het Anti Bont Komitee is doorgaans heel goed. De informatie-uitwisseling via de verschillende kontaktpersonen mondt vaak uit in een gezamenlijke aanpak bij hinderwetvergunningaanvragen. Het Anti Bont Comité kan als belangrijke informatiebron fungeren en de ontwikkelingen in de gaten houden.

De nationale milieuorganisaties zouden hun invloed kunnen aanwenden om de bestaande -ontoereikende- milieuwetgeving op het terrein van de bontfokkerijen aan te scherpen. Zo heeft Natuur en Milieu al meermalen voor een uitbreidingsverbod gepleit en gevraagd om opname van de pelsdierenfokkerij in de Meststoffenwet.

Een goede samenwerking tussen milieu- en dierenbeschermers kan in elk geval uitbreiding van deze overbodige en milieuvervuilende "normale agrarische" bedrijfstak afremmen.

Literatuur

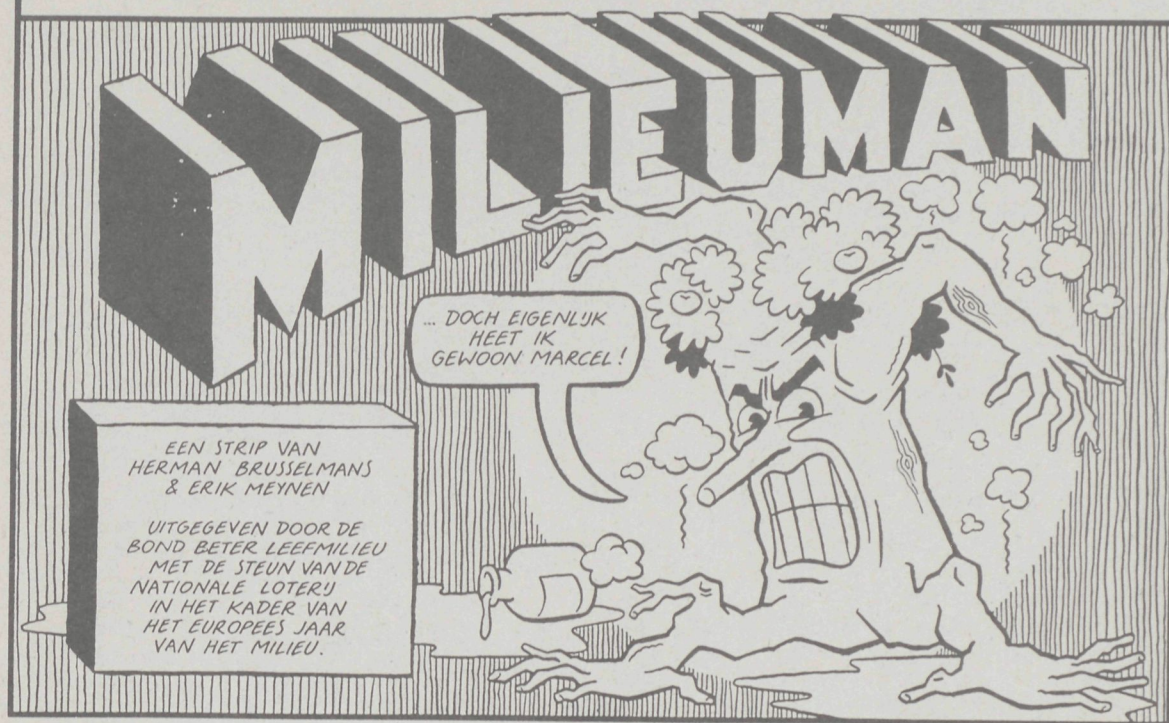
1. van Beek, drs. P. Bronwateronderzoek van 44 farms. De Pelsdierenfokker 37 (1987) 3:88
2. van Hagen, Terton. 'Een dier in slechte konditie levert nooit een mooie pels.' Agrarisch Dagblad, 12 september 1987
3. Ministerie van Landbouw en Visserij. Persbericht nr. 207, 7 juli 1987
4. de Jonge, dr. G., dr. K. Carlstead en prof. dr. P.R. Wiepkema. Het welzijn van de farmnerts. COVP Mededeling nr. 429, oktober 1985
5. Systeemhal nertsenfokkerij vermindert milieubelasting. Noord Oost Post Gennep, 8 juli 1987
6. Brochure Veehouderij en Hinderwet (1985): 37
7. Spelderholt zoekt beter uitmestsysteem pelsdierenfokkerij. Agrarisch Dagblad, 22 januari 1988
8. Inter View, 3 februari 1985. Tros/NSS Opinie 28 april 1986

Jan van der Lee
Marc de Wit

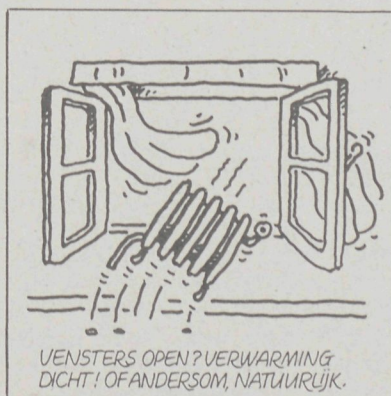
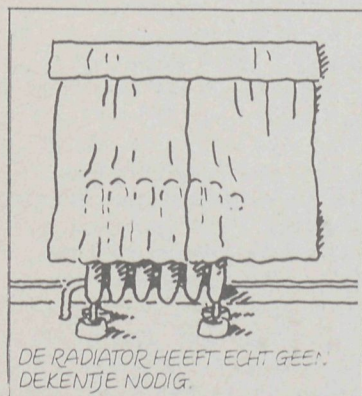
Bron: "Natuur en Milieu" juni 1988.

**IS HET EEN ESDOORN? IS HET EEN EIK?
IS HET EEN POPULIER? NEE! 'T IS...**

Momenteel wordt er nog hard gewerkt aan deze strip. Toch kunnen de lezers van Milieurama en andere geïnteresseerden nu reeds hun exemplaar reserveren (één per persoon) door een gele briefkaart te sturen naar de Bond Beter Leefmilieu, Luxemburgstraat 20, 1040 Brussel. Als nieuwjaarsgeschenk ontvang je dan GRATIS deze kleurige strip van 32 blz.

▼▼MILIEU▼TIP▼▼

FALTS EN

● In Noorwegen is men geslaagd in een "poging om ernst te maken van het natuurlijke recht van niet-rokers op het inademen van nicotine-vrije lucht". Door een nieuwe wet mogen de Noorse rokers in principe alleen nog binnen de eigen vier muren, in de auto of in de buitenlucht een sigaret opsteken.

● Er steekt een nieuwe plaag de kop op: schepen die over de oceanen dolen omdat ze nergens hun gevaarlijke lading kwijtraken. Na de "Khian Ser" met Amerikaans afval, zwalpt de "MS Petersburg" met radioactief afval op de Zwarte Zee en dobbert de "Karin B" op de Noordzee met Italiaans chemisch afval.

● Ook aan het einde van de tunnel der milieuverloeding lijkt een lichtje te wenken. Immers uit een experiment in Noorwegen blijkt dat de schade die door zure regen wordt veroorzaakt aan de natuur zich binnen enkele jaren lijkt te kunnen herstellen; als er een eind komt aan de vervuiling van regenwater!

● Bij het zoeken naar oplossingen voor de aantasting van de ozonlaag lijkt men van de regen in de drop terecht te komen. Uit nieuwe metingen blijkt dat de vervangende stof voor CFK's, met name CFC-22, viermaal zo schadelijk is als oorspronkelijk werd aangenomen.

● Het aantal mensen dat last heeft van één of andere allergie stijgt spectaculair (30 tot 40 procent). Deze stijging wordt vooral toegeschreven aan de toenemende luchtverontreiniging.

● Australische wetenschappers hebben voorspeld dat binnen 30 jaar drie tot vier procent van het bruto produkt van de hele wereld zal gebruikt moeten worden om de gevolgen van het broeikas effect te bestrijden.

● De Amerikaanse Nukleaire Controle Commissie heeft een exploitant van een kerncentrale in de staat Pennsylvania een boete van 48,5 miljoen fr. opgelegd, omdat in de centrale 33 werknemers waren aangetroffen die lagen te slapen of hun werk verwaarloosden.

● Amerikaanse advocaten wrijven zich in de handen sinds een federale rechtbank besloot een schadevergoeding toe te kennen van 400.000 dollar aan de weduwnaar van een vrouw die in 1984 aan longkanker stierf, nadat ze heel haar leven zwaar had gerookt. Het vonnis is belangrijk omdat het het aloude beeld doorbreekt, dat de tabaks-industrie boven alle aanklachten verheven staat.

● De 'duurste ruïne' in Oostenrijk is de kerncentrale te Zwentendorf die in 1987 voltooid werd maar nooit in gebruik is genomen als gevolg van de uitslag van een referendum. Alleen het onderhoud ervan kost jaarlijks meer dan 200 miljoen Bfr.

● Tijdens het 21ste kongres van de Europese unie van bosbeheerders en bosbouwkundigen hebben milieudeskundigen gekonstateerd dat alle Europese bossen zijn aangetast door de permanente luchtvervuiling. Koploper is Nederland, waar meer dan 59 procent van de bomen is aangetast, gevolgd door de Bondsrepubliek Duitsland (53%) en Zwitserland (52%).

● In het Amazone-woud gaat een tot nog toe onbekende fauna en flora op in grote bosbranden die momenteel één vijfde van de luchtvervuiling in de wereld veroorzaken. De branden zijn aangestoken om landbouwgrond vrij te maken en hebben al een oppervlakte zo groot als negen keer België in de as gelegd.

KLEIN CHEMISCH AFVAL, GROOT PROBLEEM

De prestaties die in het Vlaamse Gewest geleverd worden op het gebied van de produktie van huishoudelijk afval zijn niet niks. Ieder jaar weer slagen de gezinnen erin om zo'n 1,4 miljoen ton van dit afval voort te brengen, dat dan grotendeels wordt gestort op aangepaste stortplaatsen of verbrand. Meer en meer wordt het huisvuil ook gescheiden en worden de recupereerbare frakties uit het huisvuil ingezameld. Zo worden momenteel de metaalafvalfen uit het huisvuil gehaald. Ook glas, papier, karton en textiel tracht men langs deze weg te recupereren. Deels doet men dat omdat bepaalde soorten afval op vrij eenvoudige wijze geschikt kunnen worden gemaakt voor hergebruik, maar ook om de te verwerken afvalberg op deze manier proberen te verkleinen.

Klein chemisch afval apart inzamelen

In plaats van de herbruikbare materialen zoals metaal, glas en papier en dergelijke via omslachtige en dure scheidingstechnieken uit het huisvuil te halen, is het wenselijker en efficiënter om deze materialen aan de bron uit het huisvuil te scheiden en ze apart in te zamelen. Om deze scheiding aan de bron te bevorderen heeft de overheid diverse campagnes ontwikkeld om de bevolking ertoe te bewegen voornoemde materialen apart in te leveren bij de gemeentelijke en intercommunale containerparken. Deze acties zijn een succes gebleken. Er is echter een categorie afval waar dat nog niet in voldoende en op gestructureerde wijze geschiedt en dat is het klein chemisch afval. Deze specifieke soort schadelijk afval wordt nu nog vaak met het huisvuil meegegeven en hoort daar eigenlijk - om milieuredenen - niet in thuis. De Openbare Afvalstoffen Maatschappij voor het Vlaamse Gewest (OVAM) gaat daar in samenwerking met de gemeenten, de bevolking en een gespecialiseerd bedrijf (OCS) wat aan doen.

Proefproject

Onderdeel van de actie van OVAM is een sensibilisatiecampagne om het publiek te informeren over wat nu precies bedoeld wordt met "klein chemisch afval" en waarom het beter is dat deze stoffen niet in het milieu terecht komen. De bereidwilligheid van de bevolking om mee te werken aan dit initiatief werd uitgetest in een proefproject. (Met de aldus vergaarde gegevens hoopt de OVAM eind volgend jaar in gans Vlaanderen de campagne op touw te zetten.) Als proefgebied zijn de gemeenten Beveren, Beerse/Merksplas en Schelle gekozen. Dit omdat zij een representatief beeld geven van de Vlaamse gemeenschap. De drie gemeenten zijn gekend als 'groene' gemeenten met een milieubewuste bevolking en een milieu-actief gemeentebestuur.

Vanaf 15 september werd de bevolking met de slagzin: "Houdt het apart, klein chemisch afval hoort niet thuis in het milieu" opgeroepen hun klein chemisch afval apart in te leveren en dit niet zomaar in het huisvuil mee te geven.

Containerpark

In elk van de drie proefgemeenten is een containerpark gelegen waar de bevolking terecht kan om gratis hun klein chemisch afval in te leveren. Deze containerparken zijn reeds goed bekend en het middelpunt van succesvolle andere campagnes om bepaalde afvalstoffen apart in te leveren. Zo leveren vele Vlamingen hun papier-, glas-, bouw-, tuin- en metaalafval en afgewerkte oliën apart bij deze containerparken in. Met het plaatsen van speciale containers in Beveren, Beerse/Merksplas en Schelle kunnen de inwoners daar ook hun klein chemisch afval gescheiden inleveren.

Een scheikundige is bij die inzamelpunten aanwezig om de bevolking voor te lichten over de aard van de produkten en hen te helpen bij het sorteren van de verschillende soorten klein chemisch afval.

Ook kleine bedrijven (die niet meer dan 50 kilo chemisch afval per jaar produceren) en de laboratoria van scholen (tot en met secundair niveau) kunnen hun klein chemisch afval in de containerparken apart inleveren. Grotere bedrijven kennen reeds lang andere mogelijkheden om hun chemisch afval op de juiste manier te laten verwerken.

De aard van het afval is het probleem

Jaarlijks produceren de gezinnen in het Vlaamse Gewest ongeveer 17.500 ton aan klein chemisch afval. Dat is, vergeleken met de totale hoeveelheid afval van 1,4 miljoen ton, slechts 1,26% en dus niet erg veel. Het probleem zit 'm niet in de hoeveelheid maar in de aard van het afval. Klein chemisch afval bevat immers stoffen die schadelijk zijn voor mens, plant en dier. Het zijn stoffen zoals zware metalen (bijvoorbeeld

kwik en cadmium), oliën, gechloreerde koolwaterstoffen en zuren, die in de natuur niet of zeer moeilijk worden afgebroken.

Het achteraf scheiden van dit klein chemisch afval uit de enorme hoeveelheid huishoudelijk afval is een onmogelijke opgave. De kleine hoeveelheid en de grote verscheidenheid van klein chemisch afval maken het onmogelijk om deze ongewenste en schadelijke materialen afdoende te verwijderen.

Daarom kan het niet anders dan het klein chemisch afval vooraf te sorteren en apart in te leveren. Alleen op die manier is het mogelijk deze afvalstoffen op een aangepaste wijze te verwerken en zodoende te voorkomen dat ze het milieu vervuilen.

Makkelijk herkenbaar

Dit betekent niet dat de OVAM haar probleem naar de bevolking overhevelt. Het scheiden van dit afval is geen probleem omdat produkten die onder de noemer 'klein chemisch afval' vallen makkelijk herkenbaar zijn en op een eenvoudige wijze uit het huisvuil kunnen worden gehouden.

Het zijn artikelen die we allemaal in huis hebben, en die voornamelijk te vinden zijn in de badkamer, toilet, keuken, tuinhuisje of hobbyruimte.

Het betreffen zaken waar we letterlijk van huis uit al voorzichtig mee omgaan, omdat we weten dat de stoffen brandbaar, ontplofbaar, bijtend, irriterend of giftig zijn. Vaak zijn deze onplezierige of gevaarlijke eigenschappen van deze stoffen duidelijk vermeld op de verpakking of aangegeven door middel van tekeningen of piktoogrammen.

Wat is klein chemisch afval?

Een blik op de lijst van klein chemisch afval leert dat het enerzijds alledaagse zaken betreft zoals resten van verf en andere houtbeschermings- en veredelingsprodukten, oplosmiddelen, insecticiden en pesticiden, maar anderzijds andere zaken zoals resten van cosmetika, oude en vervallen geneesmiddelen, lege batterijen en kapotte TL-buislampen en nog veel meer.

De lege knoopbatterijen en oude of vervallen geneesmiddelen kunnen ook via de winkels waar deze produkten worden verkocht weer worden ingeleverd. De ervaring leert echter dat nog een groot deel gewoon wordt meegegeven met het gewone huisvuil en dat is niet de bedoeling.

Apart inzamelen betekent ook apart verwerken

Bepaalde categorieën afval apart inzamelen heeft natuurlijk alleen maar zin wanneer deze dan ook op een aparte, betere manier worden verwerkt dan het geval is wanneer het deel uitmaakt van het gewone huisvuil. Wanneer klein chemisch afval gewoon wordt verwerkt samen met het andere huisvuil, zal het voor een deel terecht komen op stortplaatsen en op die manier langzaam maar zeker letterlijk in de grond verdwijnen. Op den duur zullen de concentraties van deze ongezonde stoffen in het milieu verhogen met alle schadelijke gevolgen van dien. Verbranden in huisvuilverbrandingsovens biedt ook geen oplossing want sommige van deze stoffen kunnen niet, en andere slechts bij zeer hoge temperaturen, worden vernietigd. Het gevolg is dat deze milieugevaarlijke stoffen, wanneer ze niet apart op een speciale manier verwerkt worden, toch in het milieu terecht komen.

Verwerkingsmethoden

Voor chemisch afval bestaan echter een aantal verwerkingsmethoden, waarvan verbranding - maar dan wel bij zeer hoge temperaturen - slechts één van de mogelijkheden is. Andere methoden zijn het op chemische wijze verwerken of het te recycleren met het oog op hergebruik. Deze laatste mogelijkheid geniet de voorkeur van overheid en industrie. Deze oplossing is ook van toepassing op klein chemisch afval. Aanzienlijke hoeveelheden klein chemisch afval uit het huishouden zijn namelijk ook geschikt voor recuperatie.

Van ontwikkelaar tot knoopp batterij

Iedereen weet dat in gebruikte en uitgewerkte fotografische baden zilver zit en sinds lange tijd zijn er bedrijven die dit zilver op economische basis uit die puur chemische ontwikkelaar terugwinnen. Maar ook het lood in oude auto-akku's wordt teruggewonnen, gezuiverd, omgesmolten en opnieuw gebruikt. Afgewerkte olie en gebruikte vetten kunnen in de meeste gevallen ook worden gezuiverd en geschikt gemaakt voor hergebruik. Batterijen, en met name de bekende knooppellen uit horloges en hoorapparaten worden in vele gevallen voor hergebruik geschikt gemaakt door de waardevolle componenten er uit terug te winnen.

Aparte verwerkingscentra

Al deze activiteiten vinden plaats in aparte verwerkingscentra, zoals speciale verbrandingsovens voor chemisch afval en gespecialiseerde verwerkings- en recuperatiebedrijven.

De kosten van verwerking worden gedragen door de overheid. In geval van recuperatie zijn de kosten van verwerking voor de 'producent' (in dit geval de leverancier) van het afval. Voor klein chemisch afval is dat dus weer de overheid. De wintsmarge voor de bedrijven zit vaak in de waarde van de teruggewonnen hoeveelheid materiaal. Weer andere recyclingbedrijven betalen om bepaalde afvalstoffen te mogen verwerken. De kosten van transport, verbranding of verwerking worden in het geval van klein chemisch afval gedragen door dezelfde overheid die dit financiert uit gemeenschapsgelden.

Streng gereguleerd

Het verwerken van chemisch afval, groot of klein, van industrie of huishouden, is streng gereguleerd via een uitgebreid stelsel van wetten en bepalingen. Deze wetten en bepalingen zijn uiteraard ook van toepassing op het verwerken van het klein chemisch afval dat bij de containerparken wordt ingeleverd.

Verwerking

Na zorgvuldige selectie en verpakking in lekvrije containers zal elke week een speciale vrachtwagen de ingezamelde resten klein chemisch afval van de containerparken verwijderen. Bepaalde producten zoals oliën, vetten, akku's, batterijen en foto-ontwikkelaar zullen in België aan recuperatiebedrijven worden aangeboden. De overige materialen zullen deels in het buitenland worden verwerkt of worden verbrand in de speciale verbrandingsovens voor chemisch afval van Indaver of in soortgelijke installaties in het buitenland.

Nauwe samenwerking

Voor de inzameling, de scheiding en de verwerking van het klein chemisch afval werkt de OVAM samen met de Antwerpse vestiging van Ocean Combustion Service (OCS). Het verzamelde chemisch afval zal zo mogelijk worden aangeboden voor recyclage. Andere stoffen zullen worden verwerkt op de daarvoor meest geschikte wijze.

De sensibilisatiecampagne en de publiciteit rond het proefproject is ontwikkeld door OCS, in nauwe samenwerking met de OVAM en de drie gemeenten.

WAT IS KLEIN CHEMISCH AFVAL

Onder de noemer 'klein chemisch afval' vallen een groot aantal produkten die iedereen in huis gebruikt. Ze zijn onder te verdelen in twaalf groepen:

1. Batterijen, en met name de knopcellen die worden gebruikt in fotocamera's, horloges en hoortoestellen. Veel van deze batterijen bevatten metalen zoals kwik, nikkel, zink en cadmium.

2. Lijmresten, verfresten, kunstharsresten en dergelijke. In de meeste gevallen betreffen het hier produkten die volledig uit chemikaliën zijn samengesteld en vaak irriterend, bijtend, giftig of brandbaar zijn en dus schadelijk zijn voor mens, plant en dier wanneer deze stoffen in het milieu terecht komen. Wie heeft er nu niet gewoon een lege tube lijm of een oud blikje met uitgedroogde verf in de vuilnisbak gegooit?

Ook kosmetikaresten zoals van nagellak behoren tot de categorie klein chemisch afval.

3. Oliën en vetten. Afgewerkte motorolie (maar ook rem- en koelvloeistof) en andere smeermiddelen van auto, brommer, fiets, traktor, of grasmaaier worden vaak ingeleverd bij benzinestations. Helaas wordt nog veel gewoon met het huisvuil meegegeven of in het putje weggegooid. Dat is vaak ook het geval met oud frituurvet en fondue-olie.

4. Schoonmaakmiddelen, verdunners, afbijtmiddelen en oplosmiddelen. We kennen ze als soda, vlekkenwater, terpentijn, white spirit, verfborstelreinigers, verfverdinners, bleekwater, toiletontstopper, ammoniak, autowas- en poetsmiddelen, maar ook ovenreiniger en afwasmiddelen. Tot deze categorie behoren ook de oplos- en schoonmaakmiddelen die in de kosmetika worden gebruikt zoals bijvoorbeeld nagellakverwijderaar (aceton).

5. Oude en vervallen medicijnen en bestrijdingsmiddelen, zoals insecticiden, fungiciden (mosdoder) en middelen ter bestrijding van ongedierte.

6. Laboratorium-afval van middelbare scholen: alle denkbare chemikaliën.

7. Spuitbussen. Vele produkten die in een fijne nevel worden verstoven worden vaak in spuitbussen verkocht. Vanwege het drijfgas in de spuitbussen is het niet aan te bevelen deze produkten aan te schaffen. Verstuivers met een pompje werken net zo goed.

8. Akkumulatoren. Een nieuwe akku in uw auto? Prima, maar breng de lege akku bij uw garage. Akkumulatoren bevatten zwavelzuur en lood.

9. TL-buizen. In de bekende fluorescentiebuizen zitten zware metalen verwerkt.

10. Drukinktrestanten. In kleine drukkerijen, maar ook in kantoren vinden we deze stoffen: stempekussens, toner uit het fotokopieer-apparaat, inktrestanten.

11. Fotografische afvalvloeistoffen. Elke foto-amateur weet dat: ontwikkelaar en fixeer (pure chemikaliën).

12. Niet identificeerbare stoffen. Misschien wel de belangrijkste groep is de groep stoffen waarvan u eigenlijk niet meer precies weet wat het is. Voorzichtig ermee omgaan en apart inleveren.

FRONTLIJN

alle redacties,

NEMWATERS IN VLAANDEREN BESMET MET SALMONELLA

Uit een onderzoek van de Bond Beter Leefmilieu blijkt dat er zich niet alleen aan de kust problemen stellen met de bacteriële besmetting van het water. 7 willekeurige openluchtzwembadwaters waar op zomerse dagen vele duizenden dagjesmensen hun vertier komen zoeken werden onderzocht en bij 6 bleek salmonella aanwezig te zijn. De Ster (St.-Niklaas), Donk (Berlare), Hofstade-bad (Zemst), Provinciaal Domelaer (Zonhoven), (Berlingen), Heidestrand (Mechelen) werd geen salmonella gevonden. Alleen in de Nekker (Mechelen) is verontrust door deze toestand die duidelijk is en de De Bond Beter Leefmilieu is verontrust door deze toestand die duidelijk is en de bewijst dat de kwaliteit van onze oppervlaktewateren niet goed is en de rekreatieve waarde ervan ernstig degradeert om nog te zwijgen van mogelijke besmetting van de baders.

De Bond constateert dat de controle op de kwaliteit van de zwembadwaters uitvoerd door de provinciale directies van volksgezondheid niet werkt en/of alleszins niet leidt tot de nodige maatregelen om de kwaliteit van het zwembadwater te halen voorzien in de EG-richtlijn en het KB van 17/2/84. De Bond stelt tevens met verbazing vast dat er in Vlaanderen maar 7 officiële erkende zwembadwaters zijn (KB van 21/10/87) terwijl uit een enquête van de Bond blijkt dat er minstens 30 plaatsen zijn in Vlaanderen waar het "baden niet is verboden en gewoonlijk door een groot aantal baders wordt beoefend." De Bond vraagt dan ook dat de nodige maatregelen getroffen worden om de kwaliteit van de binnenlandse zwembadwaters te garanderen en dat de oorzaken van de vervuiling bij de bron wordt aangepakt. De Bond verklaart zich uitdrukkelijk tegenstander van het massaal inbrengen van chloorhoudende ontsmettingsmiddelen in deze zwembadwaters (zoals nu gebeurt in de IJzermonding te Nieuwpoort) omdat dit niet alleen louter symptoombestrijding is maar bovendien een aantal kankerwekkende stoffen in het aquatisch milieu verspreidt.

- Konkreet dient de lijst van erkende zwembadwaters uitgebreid tot alle waters waar gebaad wordt zodat kwaliteitsnormen en controle overal verplicht wordt gesteld.
- Voor de provinciale inspecties van Volksgezondheid, belast met de controle van de zwembadwaters, moeten meer middelen mogelijk zijn.
- Het AWP moet versneld aangepakt worden zodat het huishoudelijk en de afvalwater (bv. van landbouwbedrijven) niet meer in de oppervlaktewater terecht ken komen en facale besmetting van het water voorkomt.
- Geval per geval moet een actieplan opgesteld worden om een goede afvalwater van het zwembadwater te garanderen. Indien deze niet gehandeld wordt, moet baden verboden worden.

stort te Genk.

De Bond Beter Leefmilieu stelt echter vast dat op het stort ter hoogte van de gemeente Genk een golfsterrein aan van 65 ha. Een deel daarvan, 10,5 ha bestaat uit een stort voor huishoudelijk en industrieel afval. Tussen 1980 werd op dit stort allerlei afval gedumpt, waarvan de meest niet steeds even duidelijk was. De plaatselijke gemeenteraden van ALZ, Ford en lakresten en xyleen. Deze stoffen vormen namelijk een bedreiging voor de volksgezondheid, indien ze in het milieu terechtkomen. Bovendien veroorzaakt toluen en xyleen ernstige gezondheidsproblemen. Toluene en xyleen kunnen immers het menselijk lichaam aantasten. Onderzoek van het OVAM heeft aangetoond dat er (nog) geen ernstige verontreiniging van de bodem heeft plaatsgevonden.

De Bond Beter Leefmilieu stelt echter vast dat op het stort ter hoogte van de gemeente Genk een golfsterrein aan van 65 ha. Een deel daarvan, 10,5 ha bestaat uit een stort voor huishoudelijk en industrieel afval. Tussen 1980 werd op dit stort allerlei afval gedumpt, waarvan de meest niet steeds even duidelijk was. De plaatselijke gemeenteraden van ALZ, Ford en lakresten en xyleen. Deze stoffen vormen namelijk een bedreiging voor de volksgezondheid, indien ze in het milieu terechtkomen. Bovendien veroorzaakt toluen en xyleen ernstige gezondheidsproblemen. Toluene en xyleen kunnen immers het menselijk lichaam aantasten. Onderzoek van het OVAM heeft aangetoond dat er (nog) geen ernstige verontreiniging van de bodem heeft plaatsgevonden.

De Bond Beter Leefmilieu stelt echter vast dat op het stort ter hoogte van de gemeente Genk een golfsterrein aan van 65 ha. Een deel daarvan, 10,5 ha bestaat uit een stort voor huishoudelijk en industrieel afval. Tussen 1980 werd op dit stort allerlei afval gedumpt, waarvan de meest niet steeds even duidelijk was. De plaatselijke gemeenteraden van ALZ, Ford en lakresten en xyleen. Deze stoffen vormen namelijk een bedreiging voor de volksgezondheid, indien ze in het milieu terechtkomen. Bovendien veroorzaakt toluen en xyleen ernstige gezondheidsproblemen. Toluene en xyleen kunnen immers het menselijk lichaam aantasten. Onderzoek van het OVAM heeft aangetoond dat er (nog) geen ernstige verontreiniging van de bodem heeft plaatsgevonden.

De Bond Beter Leefmilieu dringt aan op een snelle, volledige sanering van het stort. Gifvaten moeten na ontgraving worden afgevoerd naar speciaal uitgeruste stortplaatsen of verwerkingsbedrijven. In het raam van dit gifschandaal eist de Bond Beter Leefmilieu tenslotte een diepgaand gerechtelijk onderzoek naar de oorzaken van de gifvaten, zodat het principe van de vervuiler betaalt kan worden toegepast.

PLOETEREN TUSSEN DE SALMONELLA

Aan alle redacties,

Betreft : Salmonella-Onzin

De Bond Beter Leefmilieu reageert met ongeloof en verbazing op de reacties en beschuldigingen t.o.v. het salmonella-onderzoek in Vlaanderen.

1. De staalname korrekt verlopen is en de analyse gebeurd is in een erkend labo, zodat de resultaten betrouwbaar zijn. Het protocol is op aanvraag te verkrijgen.
2. De reactie van minister Lenssens illustreert precies dat er één en ander schort aan de controle : het onderzoek waarop de minister zich baseert, dateert van 2 augustus m.a.w. op een moment dat na weken koud weer er niet gezwommen werd, zodat de kans om salmonella te vinden inderdaad klein was. (De maximum temperatuur bedroeg slechts 17,6 graden Celsius).
3. Recente studies in Canada en V.S.A. wijzen uit dat zwemmers die in faecaal besmet water geregeld zwemmen, twee maal zoveel infecties oplopen als niet-zwemmers.

De Bond blijft dan ook op zijn standpunt en stelt de overheid met nadruk voor om samen met de Bond op een representatief moment waterstalen te nemen in de Vlaamse zwembadwaters en de gegevens naast elkaar te leggen na afzonderlijke analyse. Dit om alle verwarring uit te sluiten.

le redakties,

ft: sloop van de Limburgse mijngebouwen.

De Bond Beter Leefmilieu (BBL) en de Vlaamse Vereniging voor Industriële Archeologie (VVIA) zijn verheugd over de bescherming van een aantal gebouwen van het Limburgse mijnpatrimonium. De eerste stap kan zijn naar een conserverings-, restauratie- en innovatiebeleid terzake. Beide verenigingen betreuren het dat de meest markante landschapsbepalende elementen, zoals de schachtbokken van Waterschei - de enige die opgetrokken zijn uit gewapend beton - niet worden beschermd. Het beschermen van het hoofdgebouw van Waterschei verlaagt het beschermingsbeleid tot een monumentjes-beleid waarbij de context van het monument wordt vergeten. Ondanks een andersluidend advies van het Bestuur voor Monumenten en Landschappen, werd in Eindhoven geen enkel gebouw beschermd. Dit komt over als een kaakslag voor de plaatselijke bevolking. In Winterslag werd de grootste zelfdragende metaalkonstruktie van Vlaanderen, de kolenwasserij, ook geen bescherming waard geacht.

De BBL en de VVIA vragen zich af op welke basis minister Devael zijn keuze heeft gemaakt. De meeste bouwhistorici en industrieel-archeologen duiden (in deze volgorde) Waterschei, Winterslag en Eindhoven aan als de belangrijkste sites die als geheel bescherming verdienen. Zonder afbreuk te doen aan de waarde van de mijn van Beringen, vragen de BBL en de VVIA zich af waarom precies Beringen als actief mijnmuseum werd uitverkoren. Het valt overigens de eerste dagen van het besluit heeft genomen tijdens de eerste dagen van het parlementaire verloop, zodat iedere discussie bij voorbaat veruitgesloten.

De BBL en de VVIA betreuren dat er geen ernstig onderzoek plaatsvindt naar de alternatieve gebruiksmogelijkheden van mijngebouwen. Minister Devael gaat er blijkbaar vanuit dat alles, wat niet beschermd wordt, moet worden gesloopt. Is deze sloop onafwendbaar, ook indien de kostprijs daarvan hoger uitvalt dan die van hergebruik?

De BBL, de VVIA, ICOMOS-Vlaanderen (International Council on the Conservation of Monuments and Sites) en de Koninklijke Vereniging voor Natuur en Stedeschoon hebben gezamenlijk een platformtekst opgesteld, die nu ter ondertekening wordt voorgelegd aan tal van verenigingen. Ook de Limburgse parlementsleden, de leden van de Commissie Cultuur en de Commissie Ruimtelijke Ordening van de Vlaamse Raad, werden aangesproken.

De vier verenigingen pleiten voor een landschappelijk beleid met betrekking tot de as Eindhoven - Beringen, een beleid waarvan het wettelijk beschermen onderdeel is. In het platform wordt een moratorium voorgesteld om een onderzoek naar alternatieve bestemmingen mogelijk te maken. Een architectuurwedstrijd, hier een zinvolle bijdrage aan leveren.

Niets belet ons om op een creatieve wijze in Limburg niet-grensoverschrijdende kwaliteiten aan te bieden, zonder wortels van een maatschappij weg te hakken, menen de v. organisaties, die de revalorisatie van het mijnpatrimonium uitdaging noemen voor al degenen die willen bijdragen aan de renaissance en het toekomstig beeld van Limburg en v.

Wie zich wil aansluiten bij het platform, kan hier opnemen met de Bond Beter Leefmilieu
Luxemburgstraat 20
1040 Brussel
-1-02/5140500

Aan alle redakties,

Betreft: Vlaamse regering keurt ontgrinding goed tot 2020.

De Bond Beter Leefmilieu is teleurgesteld over de keuze van de Vlaamse regering om de grindproductie in het Maasland pas in 2020 te staken.

Deze beslissing werd duidelijk ingegeven door economische belangen, onder druk van de ontgrinders. De beslissing houdt op geen enkele wijze rekening met de ecologische waarde van het Maasland en negeert volkomen inspraak van de plaatselijke bevolking en de leefmilieubeweging.

De Bond Beter Leefmilieu is zeer verontrust dat minister Dupré zo snel heeft moeten inbinden. Op 10 juni 1988 verklaarde hij in een interview met het Belang van Limburg nog dat het toestaan van ontgrinding tot 2020 het regulariseren was van talrijke mistoestanden die nu bestaan. Daar bovenop zou men tot 2020 nog eens 260 ha bestemmen voor ontgrinding.

De Bond Beter Leefmilieu eist de onmiddellijke stopzetting van ieder illegale ontgrinding, en vraagt dat de overheid de nodige maatregelen neemt om op kosten van de ontgrinders het oorspronkelijke landschap te herstellen.

Tevens vraagt de Bond Beter Leefmilieu dat de activiteiten van Nederlandse baggermaatschappijen, die omwille van een streng grindbeleid in eigen land, uitwijken naar België, aan banden worden gelegd.

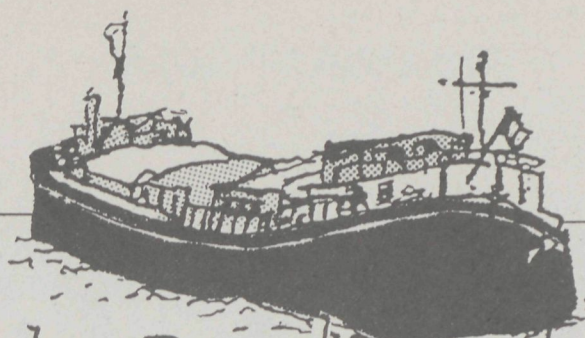
Op korte termijn moet de overheid eveneens onderzoek verrichten naar alternatieven die het gebruik van grind overbodig maken.

Aan alle redakties,

Betreft: CHEMISCHE VERONTREINIGING NOORDZEE: niet te onder-
risiko.

Naar aanleiding van de uitlatingen van staatssecretaris Miel Sm BRT-Aktueel van gisteravond i.v.m. de chemische verontreiniging van de Noordzee, wenst de Bond Beter Leefmilieu te benadrukken dat deze vorm in de eerste plaats een ernstige bedreiging betekent voor het mariene milieu. Recente cijfergegevens leren ons dat er nog steeds gigantische hoeveelheden schadelijke zware metalen via rivieren en de lucht in de Noordzee terecht komen. Zo schat men dat via 3 Belgische waterlopen (Schelde, IJzer, Afdingskanaal van de Leie) minimaal jaarlijks volgende hoeveelheden in:

Cadmium: 3,5 ton
Kwik: 0,25 ton
Zink: 275 ton
Lood: 27 ton
Koper: 39 ton
Daarenboven is er alleen al voor het Belgisch kontinentaal plat een depositie vanuit de lucht van:
Cadmium: 6 ton
Zink: 560 ton
Lood: 52 ton
Koper: 96 ton
Dit leidt voor onze kust tot gemiddelde concentraties (uitgedrukt in mikrogram per liter) voor:
Cadmium: 0,43
Zink: 0,87
Lood: 0,56
Cu: 0,63
De lozing van zware metalen in het zeemilieu betekent, vooral door de accumulatie in de voedselketen een bedreiging voor dit mariene milieu (zo voor de zeehonden die aan de top van deze voedselketen staan) en onrechtstreeks voor de mens die toch heel wat voedsel uit de zee haalt: zo betekent bijv. het eten van mosselen die op onze platen en staketsels groeien een rechtstreekse bedreiging van de gezondheid door de accumulatie van zware metalen. Bovendien mag niet uit het oog worden verloren dat sommige verbindingen van de geciteerde zware metalen kankerverwekkend op mutagen zijn. Elke inname hetzij rechtstreeks (zwemmen, plonsen) of onrechtstreeks via de voedselketen moet dan ook vermeden worden.

Met de Bond op de boot!

De Bond Beter Leefmilieu organiseert gedurende de maanden september-oktober-november een boottocht doorheen de Vlaamse waters.

Via deze tocht wil de Bond het probleem van de milieuverontreiniging nogmaals centraal stellen bij de bevolking.

Om de mensen bij deze actie te betrekken zal de boot aanleggen op een 20-tal plaatsen. In elke gemeente organiseren we een avondvoorstelling toegankelijk voor het publiek.

Schoolprogramma :

9.u / 11.u / 13.u / 15.u

- ontvangst
- voorstelling film (50 min.)
- bespreking film
- uitvoeren van water- en bodemanalyses

Avondprogramma :

20 u.

Korte bespreking film :

De gedachte is simpel en toch heeft tot heden geen enkel populair programma zich hieraan gewaagd: de aarde, na vijf miljoen jaren van bestaan, waarvan een half miljoen met mensen aan boord, aan een grondige medische controle te onderwerpen. Hoe gezond is onze planeet en welke zijn haar vooruitzichten?

Dit programma heeft het over evolutie, over heel bijzondere leefomgevingen, over de uitputting van natuurlijke rijkdommen, de vernietiging van waardevolle ekologische systemen, milieuproblemen in de Derde Wereld en onderzoekt de pollutie op wereldvlak en het wereldbevolkingsvraagstuk.

We onderzoeken hoe de aarde er al dan niet in slaagt de enorme en snelle veranderingen, haar door de mens opgedrongen, het hoofd te bieden. Onze gesprekspartners zijn onder meer de befaamde wetenschapslui Paul en Anne Ehrlich.

AANLEGPLAATSEN

Brussel	:Akenkaai (Quai des Péniches) gelegen tussen het Saintelette-Plein en het Redersplein P:29/9 - S:29-30/9
Halle	:Suikerkaai P:5/10 - S:4-5/10
Vilvoorde	:Steenkaai P:7/10 - S:7/10
Deinze	:Lucien Matthyslaan - (Jachthaven) - Brielmeersen P:11/10 - S:10-11/10
Roeselare	:Kaaistraat - (kop van het kanaal) P:14/10 - S:13-14/10
Kortrijk	:Handelskaai P:18/10 - S:17-18/10
Brugge	:Houtkaai P:21/10 - S:20-21/10
Oudenaarde	:Eindrieskaai P:25/10 - S:24-25/10
Mechelen	:Winketkaai (Keerdok) P:28/10 - S:27-28/10
Leuven	:Burchtstraat (Vaartkom) P:31/10 - S:31/10
Herentals	:Kruispunt van Albertkanaal en Kanaal Herentals-Dessel P:8/11 - S:7-8/11
Mol	:Aan brug Mol Gompel (Glaverbel) P:10/11 - S:10/11
Turnhout	:Nieuwe Kaai (omgeving firma Anco Macaroni) P:14/11 - S:14/11
Bree	:Kanaalkaai (omgeving firma LAG) P:16/11 - S:16-17/11
Maasmechelen	:Kanaalstraat te Eisden (Winkelschip) P:18/11 - S:18/11
Hasselt	:Kempische kaai P:21/11 - S:21-22/11
Tessenderlo	:Eindpunt Kanaalkom P:24/11 - S:23-24/11
Aalst	:Werf - Tragel P:29/11 - S:28-29/11

P: publiek 20.00 uur.
S: scholen 9-11-13-15 uur.

HIJ WON 45 MILJOEN. ZIJN OGEN STRALEN VAN GELUK.

Op een dag, een mooie dag, zette hij zes kruisjes op een Lottobulletin. En alles veranderde als bij toverslag. De kleur van de hemel, de temperatuur van de lucht. Het merk van de wagen, de grootte van de tuin. Om nog maar te zwijgen over de bankrekening. Ieder jaar zijn er tientallen bij wie dit gebeurt. Maar niemand weet het. Hoe zou u zelf zijn, zou u in de kijker willen staan als er zomaar 45 miljoen uit de lucht kwam gevallen?

Lotto®

**6 KRUISJES VERANDEREN
EEN LEVEN.**

EKO-GLASNOST

Het Ladoga-meer bevindt zich ten noordoosten van Leningrad. Met zijn oppervlakte van 17.700 km² is dit meer het grootste van Europa. Na het Bajkal-meer bevat het Ladoga-meer de grootste zoetwatervoorraad van de Sovjet-Unie. Ook om andere redenen dringt zich bij het lezen van bijgaande reportage de vergelijking met het Bajkal-meer op. Ook daar een geval van vervuiling door een cellulose-papierfabriek, waarover eveneens in de Literatoernaja Gazeta (al vanaf 1959) geschreven is (1).

In het medisch-epidemiologisch centrum van de regio Leningrad ligt dezer dagen voor korrespondenten een dokument ter inzage : een besluit van het plaatsvervangend medisch hoofd van de rijksgeneeskundige dienst der USSR betreffende het opschorten van de exploitatie van de cellulosefabriek van Priozersk. Alleen al het papier waarop het besluit is gedrukt, lijkt te roken van de hartstochten die er omheen gewoed hebben. "Weigerde te tekenen" - zo luidt de oorspronkelijke notitie bij de naam van de directeur van de fabriek, A.V. Barkalov, met daarnaast een stempel en de handtekeningen van getuigen. En slechts drie dagen later : "Besluit ontvangen..." en de handtekening van de directeur. Getuigen weten te vertellen, dat ook op dat moment de directeur oorlogszuchtig gestemd was : "u zult de fabriek toch weer openen, u kunt geen kant uit, u zult zelf nog ander werk moeten gaan zoeken..." Maar wat is er dan gebeurd aan de oevers van het Ladoga-meer, waarom is het konflikt zo hoog opgelopen ? Misschien herinnert u zich nog dat er al in 1983 in de L.G. een artikel heeft gestaan ("Men zal nog om vergiffenis moeten vragen...", no.23) over de rampen die het grote meer bedreigden. Het antwoord van het ministerie van Bosbouw en Papierindustrie, waarin erkend werd dat de kritiek terecht was, werd ook gepubliceerd. Maar wat gebeurde er daarna ?

Een tafereeltje uit het recente verleden.

Boven de wijde vergezichten van het Ladoga-meer hangt een helikopter.

"Ziet u daar beneden de Sjtsjoetsjibaai, en die vuile 'staart' die eruit komt ?"

"Nee, ik zie niets" antwoordt de minister van Bosbouw, Cellulose-papier- en Houtverwerkende industrie van de USSR, Michail Ivanovitsj Boesygjin. Hij zit naast de vice-voorzitster van het uitvoerend komitee van de regio Leningrad, tevens voorzitster van de kommissie voor milieubescherming, Rimma Aleksejevna Danilina.

De piloot krijgt het verzoek een stukje te zakken. "Ziet u het nu ?"

"Nee, ik zie niets. U heeft waarschijnlijk weinig boven meren gevlogen. Het ziet er heel gewoon uit."

Men landt en loopt naar de wachtende auto's.

"Nu we weer op de zondige aarde zijn neerge-daald, zegt u nu eens eerlijk : heeft u de 'staart' gezien ?" probeert de vragensteller.

"Nee, ik heb niets gezien. U dramatiseert de situatie", pareert de minister.

Dit scënetje werd ons doorverteld door het medisch hoofd van de geneeskundige dienst van de regio Leningrad, dokter Igor Nikolajevitsj Malevannyj.

Nog een episode. Als ik nog wat verder terugga in de tijd, zie ik het volgende tafereel : bij

een flatgebouw met vier verdiepingen zijn een paar kindertjes zorgeloos aan het spelen. "Daar komtie !" klinkt plotseling iemands opgewonden uitroep. Het spel wordt gestaakt, iedereen spitst zijn oren. In de ramen verschijnen vrouwengezichten : is het waar, komt hij eraan ? Zij hadden er al niet meer op gehoopt. Nog enkele ogenblikken, en een bolgebuikte tankwagen rijdt op het flatgebouw aan. En meteen komen er uit alle deuren mensen op af rennen met emmers, karaffen en theeketels. Bang om te morsen dragen de bewoners de kostbare vloeistof naar hun woningen.

De auto rijdt verder en bij het volgende flatgebouw staat al een jongetje met zijn hoofd in zijn nek zijn moeder te roepen : "Kom gauw! Het water is er !"

Dit toneeltje speelt zich dagelijks af in ... waar denkt u ? In de Karakoemwoestijn ? In de Hongersteppe ? Nee, die auto's brengen water naar de rand van Priozersk, een klein stadje in regio Leningrad, naar de nieuwbouwwijk Storozjevoje op de oever van één van de grootste meren van de wereld, tevens grootste zoetwaterreservoir van Europa - het Ladoga-meer.

De beproevingen begonnen voor deze wijk vijftien jaar geleden, toen de cellulosefabriek van Priozersk zijn afvalwater begon te lozen in het Drozdovo-meer (een 'tijdelijke' tussenoplossing waar het vervolgens bij gebleven is), vanwaar het in het Ladoga-meer terecht kwam, precies bij de plek waar Storozjevoje lag. Om de stank en het besmette water te ontvluchten verlieten de mensen hun huizen en bouwden een stukje verderop een nieuwe wijk en een nieuwe waterleiding. Maar de vlek van de vervuiling breidde zich uit en bereikte de wijk vorig jaar opnieuw. Weer moesten de pompen stilgelegd worden - en dat aan de oever van het meer dat nog kort tevoren het schoonste water van het land bevatte ! En de stroom gif rondde het grote schiereiland en kwam in de richting van Priozersk, als de angel van een scorpioen die op het punt staat zichzelf te steken. In de nabije toekomst is het gevaar niet uitgesloten dat het vervuilde water ook de centrale waterleiding zal naderen die de miljoenenstad Leningrad en haar voorsteden van drinkwater voorziet.

"Over de ondergang van het Ladoga-meer en het gevaar dat de inwoners van Priozersk bedreigt" - zo luidt de veelzeggende titel van een wanhopige brief aan de L.G. Deze brief was het, die mij opnieuw naar de schilderachtige oevers van het Ladoga-meer voerde. Er was volop gelegenheid tot ontmoetingen en gesprekken met de inwoners. "Bent u van de krant ? Weer over de fabriek ? Schrijft u maar dat we hem kunnen missen als kiespijn." En inderdaad, wat krijgt de stad terug van haar enige grote onderneming, behalve de giftige afvalstoffen ? Woningen misschien, ziekenhuizen, kleuterscholen, sportcomplexen ? Niets van dien aard. Dat hoeft geen verbazing te wekken. Zowel de aantasting van het milieu als het gebrek aan aandacht voor sociale problemen zijn verschijningsvormen van één en hetzelfde : onverschilligheid tegenover de mens.

De vergiftiging van het milieu is niet alleen schadelijk en immoreel, maar ook nog eens oneconomisch. Men heeft berekend dat de winst, die de fabriek de laatste tijd heeft gemaakt, teniet gedaan wordt door de rechtstreekse verliezen die de staat lijdt door de vervuiling van het meer. Daarbij moeten dan nog de kleinere onkosten (hoewel ook die in de miljoenen lopen)

van 'plaatselijk' karakter worden opgeteld. De waterleiding van Storozjevoje is vergiftigd - er moet een nieuwe worden aangelegd. Het bos en een deel van de stad raken overstromd door water uit een lekgescheurd afvoerkanaal - weer een schade van drie miljoen. Vroeg of laat zal het Drozdovo-meer gedempt moeten worden (die etterende zweer is niet eeuwig te verdragen). De vernietiging van het eens zo prachtige meer loopt ook flink in de papieren. Het evacueren van mensen kost wederom miljoenen. Naarmate de toestand verslechtert zal deze trieste lijst langer worden en zullen er steeds grotere getallen op komen te staan - wanneer het hele Ladoga-meer vervuild is, zullen dat miljarden geworden zijn. De ellende van Priozersk, hoe bitter ook, vormt immers slechts een klein gedeelte van de problemen die samenhangen met de vervuiling van dit reusachtige waterreservoir.

Het Ladoga-meer ligt in de onmiddellijke nabijheid van dichtbevolkte gebieden. Het water ervan is buitengewoon schoon en smakelijk : het bevat maar half zoveel zouten als het water uit het Bajkal-meer en qua zachtheid verschilt het nauwelijks van regenwater. Men zou dit water rustig zonder enige zuivering kunnen drinken, als de mensen het niet zelf zouden vervuilen. Fabrieken, veeteeltsovchozen en honderden schepen plegen energieke aanslagen op het Ladoga-meer, en het meer is er weerloos tegen. Door zijn biologische eigenschappen is het bijna niet in staat zichzelf te reinigen.

De ontmoetingen met de omwonenden van het meer vonden hun hoogtepunt in een gesprek met de eerste sekretaris van het plaatselijke komitee van de CPSU (2), V.A. Zebkov. 'Mijn mening' ? zo herhaalt hij mijn vraag. "De fabriek moet onmiddellijk gesloten worden, of er moet tot rekonstruktie worden overgegaan. Daar kan niet mee gewacht worden. Het Ladoga-meer moet schoon zijn. Wij zullen daartoe alles doen wat in ons vermogen ligt". En na enige aarzeling voegt hij eraan toe : "Anders kan ik de mensen gewoon niet meer in de ogen kijken".

Sindsdien vergelijk ik in gedachten aldoor dit gesprek en de dialoog met de minister in de helikopter. Hoe kunnen twee (of meer) mensen, die naar één en hetzelfde kijken, jarenlang absoluut tegengestelde dingen zien ? Wat is dat voor iets, die beruchte, door iedereen eensgezind veroordeelde 'opportunistische benadering' ? Veroordelen is niet genoeg - het is belangrijk dat we begrijpen waar die benadering vandaan komt en hoe zij kan ontstaan. Goed, de minister is nog tot daar aan toe, die woont in de hoofdstad en bezoekt het Ladoga-meer maar sporadisch. Maar nemen we Igor Andrejevitsj Ignatov, de directeur van het Giproboem (3) van Leningrad. Hij woont in de stad aan de Neva, drinkt het water van de Neva, en de Neva komt, zoals bekend, uit het Ladoga-meer.

En weer doemt een beeld op uit mijn geheugen : Igor Andrejevitsj stelt mij in kennis van het projekt voor de technische vernieuwing van de cellulosefabriek van Priozersk. Het instituutshoofd is jong, energiek, kompetent en welwillend en heeft de kern van het probleem snel door. Ook zijn zijn redeneringen volstrekt logisch. Cellulose is een broodnodig produkt. We betalen er met goud voor op de internationale markt, maar we zouden dat goud er ook zelf voor kunnen krijgen. Laten we dus zo veel mogelijk cellulose produceren en geen fabrieken sluiten, zoals overmatig geëmotioneerde doch niet altijd even competente natuurbeschermers dat eisen. Je kunt natuurlijk een nieuwe fabriek bouwen in Kotlas of zo, of aan de Angara, of nog ergens anders, en niet het Ladoga-meer maar een ander waterreservoir vervuilen, maar wat heeft dat voor zin ? Bovendien kost dat enorm veel geld en we hebben de miljarden niet voor het opscheppen. Maar over het Ladoga-meer hoeven we ons geen zorgen te maken - er zijn radikale maatregelen uitgewerkt om het weer gezond te maken - hier, kijkt u zelf maar...

En inderdaad, het projekt maakt indruk. Het is voldoende te zeggen dat men van plan is in de rekonstruktie van het bedrijf 100 miljoen roebel te investeren - tweemaal zoveel als de nominale waarde van de bestaande fabriek ! Wel zijn er bij aandachtiger bestudering in het projekt wezenlijke tekorten aan te wijzen. Om de één of andere reden zal, aan de vooravond van de 21e eeuw, het bedrijf ter bereiding van zijn cellulose de verouderde sulfietmethode handhaven, terwijl de hele wereld allang de effectievere sulfaatmethode toepast. Nog niet alle technische problemen zijn door het projekt definitief opgelost. Maar mijn gesprekspartner besteedt niet al te veel aandacht aan deze netelige kwesties. In zijn woorden klinkt de overtuiging door dat cellulose nodig is - dat is de enige harde realiteit en die zal ons dan ook dwingen beslissingen te nemen.

Ik ben zelf ingenieur en ik moet bekennen dat het me niet zo gemakkelijk viel mijn gesprekspartner tegen te spreken. Wat is er tenslotte verkeerd aan als een mens zich inzet voor zijn eigen werk en dat de belangrijkste zaak van de wereld vindt ? Zo zijn we toch ook opgevoed : als iedereen zijn eigen werk goed doet, er zijn hele ziel in legt, dan zal het eindsresultaat zijn dat iedereen het goed heeft. Ook nu praten we nog zo. Maar zo te zien is dat tegenwoordig niet meer genoeg. Onze tijd eist een werkelijke herstrukturering van ons denken, van de criteria waarmee we het menselijk handelen beoordelen. De hele structuur van onze planning moet misschien op zodanige wijze veranderen, dat een plan waarvan de uitvoering ten koste van het milieu gaat, de bedrijfsdirekteuren geen voordeel kan opleveren.

Zodat cellulose, die verkregen wordt op de manier waarop dat in Priozersk gebeurde, niet 'de goedkoopste' kan zijn - zoals men tot voor kort trots verkondigde.

Dit is een belangrijke tijd voor het Ladoga-meer. De fabriek is gesloten. De doelmatigheid van het optreden van de geneeskundige dienst van ons land heeft bevestiging en steun gevonden op de hoogste niveaus. En toch is het nog te vroeg om de overwinning te vieren.

Wat betekent het heden ten dage als een fabriek wordt stilgelegd ? Dat hij mettertijd - over één, twee, drie jaar - weer in werking gesteld wordt onder begeleiding van de zoveelste serie mooie beloften ? Of - zoals de omwonenden van het Ladoga-meer verwachten - dat de fabriek een herprofilering zal ondergaan, dat hier een andere, ekologisch onschadelijke - industrie zal komen ? (4)

En ten slotte, zelfs met de herprofilering van de fabriek van Priozersk zullen niet alle problemen van het Ladoga-meer opgelost zijn. Het is niet de enige fabriek aan dit grote meer. Het is gewoon de eerste waar een katastrofale situatie is ontstaan. Moeten we wachten tot iets dergelijks zich ook op andere oevers van het meer gaat voordoen ?

Valentin Krasnogorov

Vertaling Greenpeace Amsterdam.

NOTEN

1. De Literatoernaja ('L.G.') is een weekblad dat vooral gewijd is aan literatuur, maar daarnaast ook hele pagina's voor politieke, economische en ideologische kwesties inruimt. Onder de maatschappelijke vraagstukken waarover dit blad schrijft nemen milieuonderwerpen een prominente plaats in. 'Literatuur' en 'milieu' zijn in de Sovjet-Unie nauw met elkaar verbonden. Literaire werken en periodieken uit de Sovjet-Unie zijn een interessante bron van informatie als het gaat om het signaleren van milieuproblemen en om een indruk te krijgen van de manier waarop deze daar worden ervaren.
2. Communistische Partij van de Sovjet-Unie.
3. Staatsprojectbureau voor de papierindustrie.
4. Het januarinumnummer 1988 van het tijdschrift 'Priroda i tsjelovek' meldt dat de fabriek nog steeds gesloten is.

KONTROLEER ZELF DE KWALITEIT VAN UW VISWATER

Hengelklubs of hengelfederaties die ervan dromen om geregeld de kwaliteit van hun viswater te controleren kunnen voortaan deze bekommernis realiseren.

De MILIEUCEL V.V.H.V. stelt u een eenvoudige, doch zeer degelijke water-testkit ter beschikking voor de prijs van ongeveer 6.500 fr. Met deze kit kunnen 100 wateranalyses worden uitgevoerd van de volgende parameters:

- zuurtegraad of pH;
- opgeloste zuurstof en zuurstofverzadiging;
- ammonium en toxische ammoniak;
- waterstofsulfide.

Deze parameters blijken in de praktijk in méér dan 90% der waarnemingen het al of niet optreden van vissterfte te bepalen.

De water-testkit-kunststofkoffer bevat naast de opgesomde analyse-kits nog een labothermometer, een watermonsterbus, kunststof-flesjes met gedistilleerd water, en diverse bijhorigheden om bepalingen aan de waterkant te vergemakkelijken.

Tevens zorgt de MILIEUCEL V.V.H.V. voor een passende handleiding en provinciaal georganiseerde praktijklessen.

Klubs of federaties die aan deze aktie willen deelnemen kunnen inschrijven tot 31 oktober 1988 door 6.500 fr. over te schrijven of te storten op de rekening van:
MILIEUCEL V.V.H.V., M. Rijkstraat 11b4
8370 Blankenberge
Bankrekening: 280-0491896-46
met vermelding van: waterkit MILIEUCEL
tel. 050/41.40.77

Voorkomen is beter dan genezen, zeker wanneer het om vissterfte gaat.

•LEZERSBRIEF•

Beste redactie,

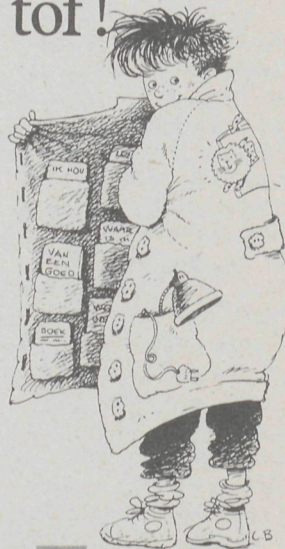
Reizen om te leren, dat klopt nog altijd. Zo fietsten we met zijn tweetjes door een stukje Duitsland en al fietsend kan je op veel letten. Zo bemerkten we op tal van plaatsen een rijtje kleine containers. Volgens de opschriften bestemd voor respectievelijk wit glas - gekleurd glas - oud metaal - oud papier. Slogans als 'Alt Glas is Rohstoff', 'Alt Metall is Rohstoff' enz. maakten de bedoeling duidelijk. Benodigde ruimte: nauwelijks meer dan het dubbele van de ons bekende glascontainers.

Wat een verschil met de bij ons geplande containerparken: ruimteverslindend en ver weg van de plaatsen waar gewoond wordt, dus autogericht. Is dat wel zo milieuvriendelijk? Het Duitse voorbeeld bewijst dat het anders kan.

Walter Ressler, Antwerpen

•ADVERTENTIE•

An-Hyp vindt
jeugdboeken
tof!

AN HYP

SPAARBANK

BELGISCH STAATSBAD

Dekreet van 13 juli 1988 tot oprichting van de Vlaamse Maatschappij voor Waterzuivering (BS 11.08.'88): de Waterzuiveringsmaatschappij van het Kustbekken en de Vlaamse Waterzuiveringsmaatschappij worden afgeschaft en voor het gehele Vlaamse Gewest wordt één enkele Waterzuiveringsmaatschappij opgericht, namelijk de Vlaamse Maatschappij voor Waterzuivering.

Besluit van de Vlaamse Executieve van 20 juli 1988 tot vaststelling van de statuten van de Vlaamse Maatschappij voor Waterzuivering (BS 11.08.'88): geeft de statuten van de pas opgerichte Maatschappij.

PERSOVERZICHT

En de boer, hij mestte voort (Knack 20.07.'88; Peter Renard): over de oorzaken van de overmatige aanrijking met nitraten en fosfaten, van onze zeeën, rivieren en zelfs het grondwater.

PCB-vernietiging blijft een uiterst omstreden zaak (FET 30.07.'88): over het voornemen van Smet Jet om in Westerlo een eenheid op te richten voor het opslaan en bewerken van polychloorbifenyln-vloeistoffen.

De tunnel van het kwaad (Knack 03.08.'88): over de gevolgen van de massa auto's die door de Gotthard razen. De relatie tussen verkeer en luchtverontreiniging (en andere milieuproblemen) in het Zwitserse kanton Uri.

Het einde van het loodtijdperk (DM 03.08.'88): naar aanleiding van de aksijnsverlaging voor loodvrije benzine, een bijdrage over de noodzaak van deze brandstof in de strijd tegen de luchtverontreiniging en over de beschikbaarheid ervan voor de milieubewuste automobilist.

Waarom weigerde Roemenië toegang Duits afvalschip (DS 3.08.'88): De Duitse kustvaarder MS Petersberg zwalpt al vier weken op de Zwarte Zee, met aan boord een lading radioactief afval die het nergens kwijt kan.

Onderzoekers lopen warm voor thermo-akoestische koelkast (PT-Aktueel 03.08.'88; Jos Van den Broeck): over het ontwerp van een prototype van een nieuw soort motor, waardoor koelkasten zonder drijfgassen (chloorfluorkoolwaterstoffen) mogelijk worden.

Onzorgvuldig gebruik van blusstof halon tast ozonlaag nog verder aan (PT-Aktueel 03.08.'88; A. Boes): Net zoals de CFK's blijken de halogeenkoolwaterstoffen (halon) de ozonlaag in sterke mate af te breken. Halon komt vnl. vrij bij de produktie en het testen van blusinstallaties, door lekkages, ongewenst afblazen en demontage van installatiecomponenten. Slechts $\pm 25\%$ komt vrij bij brandblusoperaties.

In de smog (Trends 11.08.'88): de dagelijkse luchtverontreiniging in Mexico City, die ver boven het 'normale' (en zelfs het aanvaardbare) ligt.

"Sterfte zeehonden ingreep van de natuur? Dat is belachelijk!" (Ds 13.08.'88; Hein De Belder). Rond de massale zeehondensterfte worden verschillende theorieën uitgewerkt, waarbij de verontreiniging van de zee als hoofdoorzaak zorgvuldig vermeden wordt. Ondertussen probeert men in Pieterburen nog steeds te redden wat er te redden valt en lapt men de verziekte zeehonden op.

BRD bepleit Europese akte tegen hormoonmaffia (FET 17.08.'88): achtergronden bij het hormoonenschandaal in industriële vetmesterijen in de Duitse Bondsrepubliek.

VRAGEN EN ANTWOORDEN

Jef Valkeniers (VU) stelt aan gemeenschapsminister Jos Dupré de vraag of het nog wel zin heeft de beruchte kollektor (smeerpijp) van Tessengerlo naar de Schelde in gebruik te nemen. De kollektor is volgens Valkeniers een dossier dat het probleem verplaatst en de zaak niet aanpakt aan de bron, en bovendien in slechte staat (de smeerpijp is al twintig jaar oud). Gelukkig is onze gemeenschapsminister van milieu-bezoedeling van de streek (Westerlo). Volgens hem wordt het probleem wel degelijk aan de bron aangepakt: "Hiervan getuigen de enorme saneringswerken die het bedrijf (N.v.d.r.: Tessengerlo Chemie) sinds meer dan een jaar uitvoert". Dupré ontkent ook ten stelligste dat de infrastructuur in slechte staat zou zijn. De uitgevoerde testen waren over de ganse lijn positief! (VI. R., V&A, Buitengewone Zitting, 20.06.1988, nr. 7; blz. 165, vraag 66 van J. Valkeniers van 18.5.1988).

Op vraag van Louis Vanvelthoven (SP) g' gemeenschapsminister van ruimtelijke ordening. Ward Beysen, een overzicht van de sinds 1.8.1985 vastgestelde bouwvovertredingen op het omstreden golfterrein te Melsbroek. Het zijn er niet minder dan vier: één proces-verbaal in verband met het oprichten van een tribune (3.12.1986) en drie PV's in verband met reliëfwijzigingen (3.7.1986, 1.8.1987 en 8.9.1987). (Vl.R., V&A, Buitengewone Zitting, 20.6.1988, nr. 7; blz. 170-171, vraag 53 van L. Vanvelthoven van 24.5.1988).

Nog meer golfnieuws van gemeenschapsminister Beysen, deze keer op vraag van J. Timmermans (SP): in de periode 1986-1987 werden in totaal twaalf aanvragen voor de aanleg van een golfterrein goedgekeurd, o.a. dat van Melsbroek. (De origineelste benaming is zeker deze van het Hasseltse golfterrein: Vlaams Japans Ontmoetingscentrum). Zes van deze golfterreinen liggen gedeeltelijk in een landschappelijk waardevol agrarisch gebied (waarvan twee gerangschikte landschappen), drie terreinen zijn geheel of gedeeltelijk gelegen in een natuurgebied. Op dit moment zijn er nog eens 24 nieuwe golfprojecten bekend, waarvan vier in een natuurgebied, vier in landschappelijk waardevol agrarisch gebied (één gerangschikt landschap), en één gedeeltelijk in een natuurreservaat (Hoogstraten, Meersele Heide). (Vl.R., V&A, Buitengewone Zitting, 25.7.1988, nr. 8; blz. 206-208, vraag 55 van J. Timmermans van 27.5.1988)

DS

Gebruikte afkortingen:

HBvL: Het Belang van Limburg
DFET: De Financieel-Economische Tijd
GvA: Gazet van Antwerpen
HLN: Het Laatste Nieuws
DM: De Morgen
DS: De Standaard
PT: Polytechnisch tijdschrift
HV: Het Volk
PT-Aktueel: Polytechnisch tijdschrift

BS: Belgisch Staatsblad
B.Vl.Ex.: Besluit van de Vlaamse Exekutieve
KB: Koninklijk Besluit
MB: Ministerieel Besluit
V&A: Vragen en Antwoorden
Vl.R.: Vlaamse Raad

Van de in deze rubriek vermelde persartikels, wetten, dekretten, besluiten, en vragen & antwoorden kan schriftelijk of telefonisch een kopie worden aangevraagd bij de Bond Beter Leefmilieu, Luxemburgstraat 20, 1040 Brussel, tel. 02/514 05 00. Duidelijk vermelden waarvan je een kopie wenst. Bij de kopies wordt er een overschrijvingsformulier gevoegd, waarmee het verschuldigde bedrag (5 fr. per kopie + verzendingskosten) kan worden gestort.

JE KAN
OP JE EIGEN RITME LEVEN...

LEO BURNETT 122

ASLK

— JE BANK+VERZEKERINGSTEAM —

6000 JAAR RIOLERINGSWERKEN

Wie denkt dat problemen met watervervuiling slechts fenomenen zijn van de laatste 35 jaar, zegge en schrijve de periode dat de industriële opmars (figuurlijk) explosief gebeurde, slaat de bal meer dan behoorlijk mis.

Eén der primaire levensbehoeften van de mens naast lucht en voedsel is water. Dit is niet steeds ter plaatse en moe(s)t soms over behoorlijke afstand aangevoerd worden om nog niet te spreken over de problemen die ontstonden rond de distributie van drinkwater in de woonkernen.

Het transport van drinkwater via aquadukten is geen Romeinse uitvinding geweest zoals wel eens verkeerdelijk gedacht wordt. Sporen werden teruggevonden van zulke bouwsels die dateerden uit 4000 voor Christus. In 4500 voor Christus waren er zelfs gemeenschappen in India die over een primitief distributienet beschikten.

De sanitaire faciliteiten van Neneve in zijn hoogdagen hebben gediend als model voor de Feniciërs, die het meebrachten naar de oude Griekse beschaving vanwaar het via de Romeinen verder zijn weg vond naar wat nu Frankrijk, Duitsland en Engeland is.

De val van het West-Romeinse rijk in 406 na Christus luidde dan ook een periode van verval in voor deze vooruitstrevende infrastrukturen.

Middeleeuwen

In de middeleeuwen werd er doorgaans water naar een centraal punt in de gemeenschap gebracht ofwel gravitair via een soort open houten leiding ofwel met een waterput en/of pomp op het plein.

In 1294 werd op initiatief van de bierbrouwers van Lübeck een waterleiding aangelegd die het water aanvoerde met behulp van windmolens, dit was noodzakelijk omdat de plaatselijke rivier door menselijke activiteiten zozeer vervuild was, dat hij niet meer voor consumptie kon gebruikt worden.

Lübeck was echter geen alleenstaand geval want rond dezelfde periode zien we dat in andere Europese steden gelijkaardige initiatieven ontwikkeld worden, want in 1300 volgt Regensburg, 1340 Ulm, 1352 Hannover, 1360 Hamburg, 1430 Zürich en Londen. Privé-woningen waren echter niet aangesloten.

Het leven in de middeleeuwse en laat-middeleeuwse steden is niet vergelijkbaar met nu. De hygiëne van toen was zo goed als onbestaand, de infrastructuur van de steden ook. Vee liep los op straat, de straten bestonden hoofdzakelijk uit aangestampte aarde met alle problemen vandien bij regenval. De riolering was gewoonlijk een soortement van gracht in het midden waar alles in terecht kwam.

Varkensmest werd, en dit klinkt bekend in de oren, herhaaldelijk aangewezen als vervuilingsoorzaak nummer 1 van de drinkwaterbronnen. Frankfurt was gewoon een smerige stad, herhaaldelijk werd er stro op straat gestrooid om vastlopen van karren in de smeelapperij te verhinderen en hier werd niets aan gedaan. In Nürnberg beschikten de burgers over speciale stelt-schoenen om zich boven de vuiligheid te kunnen verplaatsen. Pas na een geval van ernstige watervervuiling in 1385 waarbij de vis in de plaatselijke rivier massaal stierf, kwam er tegen 1388 een waterleiding.

In 1360 had Filips van Leyden, de eerste constitutionele jurist van Holland, reeds gewezen op de gevaren voor mens en dier van de watervervuiling. Hij oordeelde dat gemeenten die vervuiling tolereerden gestraft moesten worden. In het "Keurboek" van Leiden verscheen in 1406 het dekreet dat eenieder die het Rijnwater of de stadskanalen zou vervuilen, zwaar gestraft zou worden. Zo stond er o.a. dat het verboden was om "griete, loghe of vuylnisse van verwerie, confijt van volrie, bete van pelsers of hantscoemaekers of enigherhande vuylnisse van pensen of huiden of vellen" in het water te werpen.

In menige grote stad had de begoede burgerij een soort toilet dat rechtstreeks naar buiten gaf en meestal terecht kwam in waterloop of kanaal. Wie verder van het water af woonde had gewoonlijk een beerput.

Hoewel de aanleg van beerputten reeds gereguleerd was, zijn er toch verschillende gevallen bekend van grondwatervervuiling hierdoor. Dikwijls waren de voegen niet goed gedicht en konden de beerputten functioneren als broeinest voor allerlei ziektekiemen.

In onze huidige tijd weten we dat gebrek aan elementaire hygiëne, aan sanitair en aan goed drinkwater naar epidemieën moet leiden. En daar heeft Europa in de late middeleeuwen dan ook behoorlijk zijn deel van gekregen.

In 1349 brak er een pest-epidemie uit in Parijs die zich verspreidde naar Vlaanderen, de Nederlanden, Groot-Brittannië, Ierland, Noorwegen, Pruisen, IJsland, en uiteindelijk zelfs tot Groenland.

Volgens kronieken uit die tijd is toen 1/3 van de wereldbevolking gestorven (de grote ontdekkingsreizen moesten nog beginnen, m.a.w. Wereld = Europa NB!). De schatting kan nogal eens verschillen maar aangenomen moet worden dat er toen ongeveer 20.000.000 doden zijn gevallen; benaderende cijfers, laat staan exakte, zijn er echter niet.

Op het moment van uitbreken van deze grootste epidemie aller tijden, werd ze reeds door heldere geesten toegeschreven aan de sanitaire toestand. Nochtans meenden veel mensen dat de duivel in hoogst eigen persoon aan het werk was, rechtstreeks of via helpers.

En die helpers waren vlug gevonden, de Joden werden namelijk beschuldigd van vergiftiging der drinkwaterbronnen. De Franse dichter Guillaume de Merchant schreef: "...rivieren en bronnen,

iedereen kwam om. In februari 1349 stierven te Straatsburg 2000 Joden op de brandstapel. In Fribourg, Regensburg, Nürnberg, Augsburg en andere steden werden Joden massaal afgeslacht. De laatste pogroms vonden plaats in december 1349 te Antwerpen en Brussel. De eigenlijke oorzaak van de pest (een bacil die in de maag van vlooiën zit of in de bloedsomloop van rioolratten) werd pas 500 jaar later ontdekt.

In oktober 1570 werd een zekere Floertgen de Cleyvoerder te Amsterdam veroordeeld wegens het uitdragen van zijn latrine in de Amsterdamse grachten, grachten waarvan het water door de burgers huishoudelijk gebruikt werd. Hij moest een boete van 1 pond betalen, met een brandende kaars in de wekelijkse processie gaan en die kaars daarna dan offeren ter ere van de heilige Nikolaas.

helder en schoon, werden door hen vergiftigd op verschillende plaatsen ..."

Als gevolg hiervan braken er gigantische slachtpartijen uit in Alsace, Zwitserland en Duitsland tegen de Joden, slachtingen die slechts hun gelijke zullen kennen zo'n 600 jaar later tijdens de 2de Wereldoorlog.

Op 3 januari 1349 werd de volledige Joodse bevolking van Bazel samengedreven in een speciaal gebouwde houten hal op een eiland in de Rijn. Het gebouw werd in brand gestoken en

Tsaar Peter I was echter veel doortastender, hij stelde dat eenieder die de rivier Neva vervuilde gegeseld zou worden of naar een strafkamp in Siberië gestuurd.

Ook in de Nieuwe Wereld ontstonden er al gauw problemen, de "Boston Harbor Act" uit 1647 kwam reeds tegemoet aan de waterproblemen in de haven van Boston.

In Berlijn gingen er speciale agenten rond die het vuil op straat via geopende vensters terug binnen wierpen in die huizen waar ze het voor

vonden. In Parijs kwam het niet tot maatregelen, het stadsbestuur verordende enkel dat men "Garde à l'eau" (opletten voor 't water) moest roepen vooraleer het door de venster weg te werpen.

Maar er was niet enkel huishoudelijke vervuiling. Bedrijfsactiviteiten zorgden ook voor problemen en dikwijls moesten probleemfirma's zich buiten de bewoonde zones vestigen, eventueel met verschillende bedrijven samen in een soort industrieterrein.

In Amsterdam werd menigmaal de klacht tegen ververs van stoffen gehoord dat "... deur vergifte en corosieve stoffen, die bij ... ververs werden gebruyct alle deser stede wateren sulx werden vergift ende geïnfecteert, dat nyet alleenlyck de gebuyren, mair oock de gemene burgerye daardoor lichtelyck enigh letsel aan hare gesontheyt souden comen te lyden."

Eigenlijk is het verbazend vast te stellen welke vergiften toen in het kleuringsproces gebruikt werden. De stof die men "arsenicom" noemde (Arseen trioxide) werd gebruikt om het pigment beter aan de stof te doen hechten. Vanaf 1591 mocht deze stof niet meer in Amsterdam geloosd worden. Wit lood werd ook gebruikt. Om geel te bekomen gebruikte men "auripigment" of "geel rattenvergift" (Arseen trisulfide).

Vermoedelijk zijn ettelijke personen die met deze materialen geverfde stoffen droegen, dan ook aan vergiftiging overleden. Maar gezien het gebrek aan kennis toen, zijn er geen konkrete bewijzen en kunnen we dit nu enkel slechts veronderstellen.

Om blauwe kleren te krijgen werd de stof na behandeling geweekt in verrotte urine die daarna doorgespoeld moest worden in de grachten.

Vanaf 1591 mochten de blauw-ververs hun afval niet meer in de grachten laten vloeien, maar moesten dit verwijderen via ... afvalschepen.

Er werden natuurlijk ook toen reeds achterpoortjes allerhande gezocht en in 1645 vroeg Thomas Janszoon voor een afwijking op deze algemene regel. Hij had namelijk reeds zoveel geïnvesteerd in zijn fabriek dat verdere kosten hem naar het failliet zouden drijven en er "tientallen mensen werkloos zouden worden" (zoals je dus ziet, de truuk is niet nieuw). Hij kreeg zijn afwijking op voorwaarde dat zijn afvalwater niet te schril het water van de grachten zou kleuren ... wat bekomen werd door voldoende water bij het afval te mengen.

Een belangrijke aktiviteit in de voorgaande eeuwen was het brouwen. In alle grote steden waren er tientallen brouwerijen, rond 1400 waren er dat in Haarlem bijvoorbeeld reeds meer dan 100.

Deze mensen hadden absoluut proper water nodig, en omdat het grachtwater reeds te vuil was en ook wat brak, besloten de Amsterdammers in 1541 om hun brouwerswater per schip te laten aanbrengen.

De Haarlemse brouwers betrokken hun water uit de duinen, maar dit kwalitatief goede water trok ook Vlaamse vollers (bewerkers van wollen weefsel) aan die al gauw de boel verpestten. De brouwers protesteerden, maar ook landbouwers die getuigden dat het vee niet meer van het drinkwater wou drinken. Daardoor werden de vollers verplicht een filter te gebruiken die al vlug "stinker" genoemd werd.

De vollers en leerlooiers werden al gauw verplicht buiten de steden te gaan werken. Vooral de vollers werden berucht vanwege hun gebruik van oude urine, vollersaarde en boter.

Industriële revolutie

De industriële revolutie uit Engeland en Frankrijk rond 1800 zou voor nog grotere problemen gaan zorgen. In de 19e eeuw begon de groeiende textielindustrie met steeds meer nadruk te vragen naar betere kleur- en bleekstoffen en detergents. En deze vraag werd uiteindelijk ook ingelast.

Vanuit Frankrijk woei de techniek naar Engeland over om te gaan bleken met chloor, ook werd rond die tijd de industriële produktie van zwavelzuur opgestart.

Protesten tegen deze eerste, en reuze-super-vervuilende industriële vestigingen konden niet uitblijven. In Rouen begonnen de mensen te klagen over aanhoudende hoofdpijn, ademhalingsstoornissen; vegetatie, kleding en metalen voorwerpen werden aangetast. Er werd reeds geschreven dat borstvoeding ongezond zou kunnen zijn voor baby's, wat even later ook bleek, en reeds in 1809 werd de controle over de chemische industrie aan de prefekt van het distrikt toevertrouwd.

In Engeland begonnen grote hoeveelheden van in water gedumpte afvalprodukten van soda voor problemen te zorgen. Hoofdzakelijk had men te maken met calciumsulfide. Met een toenemende vraag naar zuivere soda, groeide ook de hoeveelheid afval enorm aan. In 1830 werd zelfs een onderzoek gestart om uit het afval zwavel terug te winnen en alzo de kostprijs te drukken, maar de producenten bleken nauwelijks te inspireren om deze recyklage door te voeren.

Dit afval werd voornamelijk gedumpt op de oevers van de Mersey of rechtstreeks in zee, kostprijs: 1 shilling per ton.

Op die manier verdween er jaarlijks 371.000 ton hydrochlore zure afval in zee, dit gaf aanleiding in 1868 tot de publikatie van "Inquiry into the best means of Preventing Pollution of Rivers" (Onderzoek naar de beste middelen om vervuiling van rivieren tegen te gaan).

Het Sankey-kanaal in het welke de Sankey-beek uitkwam werd toen het zwaarste geval van riviervervuiling genoemd. Metalen schepen konden er niet op varen wegens korrosiegevaar, ze dreigden gewoon in het water opgelost te worden.

In 1864 werden verschillende mensen in Bazel ziek door arseenvergiftiging. Arseen werd druk gebruikt in de pigmentindustrie en een fabriek in de omgeving, die via een kanaal met de Rijn verbonden was, had de bodem en het grondwater over een grote oppervlakte met arseen vervuild.

In de 19e eeuw kende de pigmentindustrie in Duitsland een enorme bloei. Maar omdat er ook behoorlijk wat concurrentie op de markt kwam, ontstond er research naar andere produkten. Firma's zoals BAYER (1861), BASF (1865) en HOECHST (1862) ontstonden in die periode.

De rivier Main, die eens zo rijk was aan vis, werd in de omgeving van Frankfurt zodanig vervuild dat volgens kronieken uit die tijd voortdurend gasbellen opborrelden die, in contact met vuur, explosief bleken en voor helder witte vlammen zorgden.

Tegen 1889 was de Beneden-Main er zo erg aan toe dat het bericht in de pers verscheen dat "... Deze soep nu over de ganse rivier voorkomt en hem bedekt met een laag waarin alle kleuren voorkomen ... Het water is echter niet alleen gevaarlijk voor dieren, maar ook voor de mens. Vissers en bootslui die er zich mee gewassen hebben, kregen ernstige oogontstekingen, andere kregen zweren ... Eenieder die een wond heeft die in aanraking komt met dit water, loopt gevaar voor bloedvergiftiging".

Nederland onderging ook de invloed van de Duitse aniline produktie. In 1872 werd te Rotterdam de Nieuwe Waterweg geopend, en vanaf dat ogenblik voerden de Duitse anilineproducenten arseen, dat als afvalprodukt achterbleef, via de Rijn en deze nieuwe verbindingsweg af. Dit afval werd vermengd met calcium, in vaten verpakt en op schepen geladen richting Noordzee en Baltische zee waar het gedumpt werd. Daarvoor werd het afval 's nachts illegaal in rivieren gekieperd.

Dumpen op zee werd door de Duitse regering verplicht gemaakt na verschillende processen wegens bodem-, grondwater- en riviervervuiling!

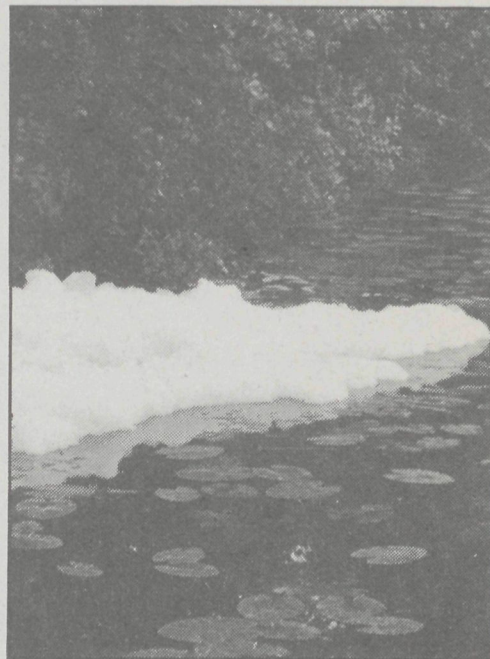
In 1875 protesteerde het "College voor de Zeevischerijen" tegen het dumpen van 85 vaten met aniline-afval. Men stelde dat "... die hoeveelheid vloeibare arsenicum onschadelijk te maken langs chemischen weg" en eindigden hun bede met "De Noordzee met haren rijken vischvoorraad en talrijk visschersbedrijf mag niet als vuilnisbak worden gebruikt".

Op 10 december 1875 werden de vaten toch gedumpt op zee met als enige maatregel dat ze met ijzer verzaagd werden om ze vlugger te laten zinken. De Duitse overheid begreep zelfs de klachten niet, de inwoners van Hamburg hadden over gelijkaardige praktijken nog nooit geklaagd. Dreigend werd zelfs gesteld of men liever had dat de smurrie in de Rijn, net voor

de grens, geloosd zou worden (wat BASF in Ludwigshafen toen trouwens ook deed).

In 1876 besloten de Duitsers om definitief via ... Antwerpen te gaan dumpen.

Op 30 december 1876 spoelde een vat met het arseen/calcium mengsel aan op de kust bij Zandvoort (NL.) en vissers begonnen steen en been te klagen over de hoeveelheden vaten met rode

kleurstoffen die ze in hun netten vonden.

Internationaal overleg op het einde van dat jaar resulteerde in de vaststelling dat vervuiling van rivieren en zeeën enkel internationaal zou kunnen opgelost worden.

Bevolkingsdruk

De steeds maar toenemende bevolking en de druk die ervan begon uit te gaan op waterkwaliteit begon echter ook zijn tol te eisen.

Heel dikwijls waren er faecalische doorsijpelingen naar drinkwater, wat voor serieuze infecties zou zorgen.

Lokale bacteriële toestanden zorgden ervoor dat wanneer iemand op reis ging of naar een andere streek verhuisde, de darmflora niet aan de waterkwaliteit aangepast was en er een behoorlijk ernstige diarree volgde.

In 1831 werden ook de eerste gevallen van een cholera-epidemie ontdekt in Duitsland. Tegen 1832 was die Nederland binnengedrongen via een vat Maaswater dat werd ingevoerd om drinkwatertekorten te dekken. Eerst werd nog gedacht

dat het gewoon om de "Rotterdammer" ging, een soort infectieziekte die vooral op de darmen werkte, maar dit bleek niet zo (een gelijkaardig fenomeen kennen we nog steeds in o.a. Mexico waar een gelijkaardige ziekte de 'Turista' genoemd wordt omdat enkel toeristen ze krijgen).

In 1833 stak de cholera de Atlantische Oceaan over aan boord van een schip met Ierse immigranten.

Net zoals met de pest enkele eeuwen vroeger, waren er ook nu uitbarstingen van geweld tegenover onschuldigen, hoewel in veel beperkter mate dan toen. In Parijs werden 2 mensen vermoord op beschuldiging van veroorzaken van de epidemie, ditmaal niet door watervergiftiging, maar wel door vergiftiging van voedsel. Weer werden onschuldigen dus het slachtoffer terwijl een goede hygiëne en zuiver water niet voor handen waren.

Het was echter als gevolg van deze cholera-epidemie dat er snel komaf gemaakt werd met de aanleg van waterleidingen. Vooral in Engeland, en dan vooral in Manchester, stond men daar reeds ver mee. Het hoeft dan ook niet veel verwondering dat de Engelse technologie en ervaring overvloedig op het vasteland aangewend werden.

Robert Koch, die de cholera-bacil in 1884 ontdekte, verduidelijkte dat ongefilterd water van de Elbe oorzaak was van de epidemie. Vermoedelijk was ze meegebracht door Russische emigranten die naar Amerika wilden en een tijdje op een schip moesten wachten. Zeer waarschijnlijk wierpen ze hun afval in de Elbe vlak voor de plaats waar er drinkwater uit gewonnen werd.

In de afgelopen 100 jaar, sinds de ontdekking van de cholera-bacil, schijnen de vervuilingproblemen voortdurend aan de orde te zijn, met uitzondering van de periode van de beide wereldoorlogen waarbij eenieders aandacht op andere objectieven gevestigd was.

Vooral de laatste tientallen jaren werden er in het kader van een aantal internationale verdragen, konventies en overeenkomsten besluiten genomen en doelstellingen vastgelegd. Sinds het einde van de 2de Wereldoorlog alleen reeds werden er zo'n 30 belangrijke internationale verdragen en overeenkomsten in EEG- en UNO-verband afgesloten om wat zinnigs te doen aan de watervervuiling.

Het nieuwste in de rij zijn de besluiten van de Noordzeelanden in vergadering te Londen tijdens november 1987 waar men besloten heeft om wat te gaan doen aan de Noordzeevervuiling: stoppen van de afvalverbranding, vermindering van de rechtstreekse dumpingen, reductie van de input via rivieren,...

De vraag rijst echter steeds meer en meer of er niet voortdurend in een vicieuze cirkel rondgedraaid wordt. Honderden jaren geleden wist men reeds dat er wat loos was, maar niet 100% wetenschappelijk wat juist. Nu weet men dat voor een behoorlijk gedeelte wel, maar de wil om er wat aan te doen blijkt meer en meer een politiek en economisch probleem te worden.

Alle goede intenties en bedoelingen ten spijt wordt de Noordzee nog steeds behandeld als een vuilnisvat. Er wordt nog steeds in gedumpt, nog steeds op verbrand, er komen nog steeds riolen in uit, de vuilvracht van de rivieren is zo goed als onoverzichtelijk geworden, begint men nu pas in te zien dat de atmosferische vervuiling zwaar onderschat werd, blijkt ook dat sommige landen nu zwaar nucleair afval in de zeebodem willen gaan begraven (via tunnels gegraven vanaf land), spreekt men over het bouwen van gigantische afvaleilanden en ga zo maar door.

Sommige beschouwen de afvalstroom die naar de Noordzee gaat slechts als een druppel in de oceaan vanwege de enorme verdunning ... maar gaat die vlieger echter na honderden jaren verdunning nog wel op?

Voor het maken van deze tekst werd o.a. gebruik gemaakt van het casebook van het Internationaal Water Tribunaal uit 1983. Dit uitzonderlijk werk is op 5 exemplaren na uitverkocht en zal niet meer herdrukt worden.

De laatste exemplaren worden verkocht aan 900 BF per stuk, exclusief verzendingskosten.

Te bestellen bij:

Wergroep Water

Drabstraat 142

2510 MORTSEL.

DE HOBOKENSE POLDER IS GEEN TAART

Dat het met ons leefmilieu niet al te best gaat is oude koek. Iedereen weet dat de natuur in deze tijden kontinu opgeofferd wordt ten bate van de meest uiteenlopende economische belangen. Het besef dat er wat zou moeten gebeuren is groot, maar de konkrete daden zijn op de vingers van één hand te tellen.

Ook de overheid voelt de noodzaak tot dringende ingrepen aan, maar is afgezien van het stellen van enkele minime en theoretische normen niet in staat een efficiënt en doeltreffend milieubeleid op te zetten.

Vaak gebeurt het dan dat in heel wat lokale probleemsituaties een plaatselijke actiegroep of komitee van buurtbewoners wordt opgericht om enige weerbaarheid te bieden tegen verregaande natuurschendende plannen of projecten.

Zo ook in Hoboken - een gemeente in de agglomeratie Antwerpen - waar een tiental jaren geleden een aantal mensen in het verzet kwamen tegen de bebouwing van 'de Hobokense Polder'.

Dat gebied - zo'n 150 ha groot - was (en is nog steeds) één der meest waardevolle natuurgebieden van Vlaanderen. Zowel ekologisch als landschappelijk zelfs uniek te noemen. Gezien haar ligging op amper 4 km van het Antwerpse stadscentrum en temidden van een zeer sterk geïndustrialiseerde gemeente vervulde dit stukje groen als een oase in de woestijn ook een grote sociale en edukatieve rol: wandelaars en natuurliefhebbers, schoolkinderen en joggers vonden hier het laatste stukje natuur tussen de Meir en de Rupel.

Op het eind van de jaren '70 stak een aantal machtige bouwpromotoren en politici de hoofden bij elkaar om met een groots en 'ongezien' project op de proppen te komen: Polderstad. Meer dan 1000 ééngezinswoningen zouden samen met alle daarbijhorende voorzieningen - tot kerk, school en winkelcomplex toe - in 'een prachtige groene en gezonde omgeving vlakbij de stad' worden neergepoot.

Ondanks sterke tegenwind van de Hobokense bevolking, ondertussen verenigd in de vzw 'Werkgroep Hobokense Polder' (WHoP), werd in '81 gestart met de werken. De grond was inmiddels aangekocht door de 'Groep I'.

De economische crisis en de terugval van het bouwwezen zorgden er echter voor dat het project de commerciële verwachtingen niet inlost en in '83 werden de werken 'voorlopig' stilgelegd. De eerste twee van de vier voorziene bouwfasen, goed voor zo'n 400 woningen, hadden dan ongeveer een derde van het poldergebied ingenomen. Het resultaat was zielig: een artificiële en afgelegen

wijk van stereotiepe woondossjes als een 'township' ver buiten het centrum van Hoboken, zonder voorzieningen en openbaar vervoer, in de schaduw van de kranen van Cockerill Yards en met uitzicht op de loodpijpen van Métallurgie.

De WHoP groeide in die tijd uit tot één der actiefste milieugroepen op lokaal niveau van het land. Meer dan 1000 gezinnen uit de omgeving van Hoboken sloten zich als sympathisant aan. Er werd grondig en doorlopend aan natuurstudie gedaan in de Hobokense Polder en het terrein werd als het ware 'gekraakt': doeltreffend natuurbeheer, maandelijkse geleide wandelingen, de aanleg van een wandelpad, edukatieve lessenreeksen, de uitgave van een informatieblad en akties als stille optochten, affiche- en stickercampagnes, debatten en voordrachten werden met groot succes uit de grond gestampt.

Daarnaast voerde de WHoP ook via de pers druk uit op de belanghebbende financiële en politieke machten en ijverde zij tot op heden - onder meer langs juridische wegen - voor de sanering van het hele gebied van de door afvalmaffiabaas Van Den Bosch illegaal gestorte zware metalen en PCB's.

Het ultieme streefdoel was en is de volledige klassering als beschermd natuurgebied met de bedoeling dit lapje groen te vrijwaren voor de volgende generaties.

Sinds de stillegging van de werken in '83 is er ondertussen weinig ten gronde veranderd. Ondanks het feit dat er in die periode niet meer werd gebouwd bleef het gevaar toch acuut. De plannen waren immers niet opgeborgen en als de werken niet vandaag werden hervat kon het evengoed morgen zijn.

Wel begonnen steeds meer en meer mensen, niet in het laatst de politici, te beseffen dat de WHoP door haar continue aktiviteit ondanks de 'schijnbaar verdwenen' bedreiging niet was ingeslapen en een massa mensen achter zich had.

Het stadsbestuur dat zich tot dan toe aan de zijde van de Polderstadpromotoren had geschaard begon langzaam en voorzichtig logistieke steun te uiten.

Voor het nog resterende deel van 'de polder' zag het er aldus redelijk rooskleurig uit, ook al bleef de officiële klasseringsaanvraag 'bij gebrek aan noodzakelijkheid' steken in de onderste lade van het Ministerie van Leefmilieu van de Vlaamse Gemeenschap, en zijn de gewestplannen voor het betreffende gebied nog steeds ingekleurd als woon-, industrie- en recreatiezone.

En in mei van '87 gebeurde dit : het stadsbestuur van Antwerpen koopt voor de ronde som van 130 miljoen frank en met meerderheid van stemmen in de gemeenteraadszitting van 26 mei het gebied 'Hobokense Polder' over van Groep I. Op het eerste zicht niet zo onaardig. Maar bij een nadere beschouwing een ronduit vieze zaak.

Op de eerste plaats was het juridisch gezien niet nodig geweest dat de stad Antwerpen een bedrag van 130 miljoen hoefde te betalen als de juiste kontraktvoorschriften tussen Groep I en het Stadsbestuur werden nageleefd. Dupe hiervan is echter elke belastingbetalende inwoner van een stad die reeds grote financiële problemen

heeft. Op de tweede plaats is er de reden waarom dit enorme bedrag toch werd betaald. Hoge top-funktionarissen van de Groep I, die hun 'bouwgrond' niet konden doen renderen, gebruikten hun politieke relaties om hun geïnvesteerd kapitaal terug te winnen.

Het ergst van al in deze zaak is echter het gevaar dat dreigt uit de voornemens voor de Hobokense Polder die de nieuwe eigenaar zich heeft voorgenomen.

Daar waar de stilgelegde Polderstadplannen dankzij de crisis toch een zekere veiligheid voor het behoud van de polder betekenden, verschijnen nu uit de handen van het stadsbestuur onheilspellende onweerswolken boven Hobokens laatste stukje groen. De plannen voor een volledige volbouw zijn weliswaar voor goed opgeborgen, maar vervangen door andere, een zgn. 'funktieverdeling' van het terrein.

Zo wordt een deel voorzien om 'een paar' sociale woningen op te bouwen. 'Een paar' blijken er tussen de 60 en 100 te zijn. Een ander deel wordt gebruikt om een groots sportcomplex neer te zetten : een twaalfstal tennisvelden, een sport-hall, parkings, enz. Langsheen de rand van het nu bestaande deel van Polderstad wordt over een lengte van ongeveer een kilometer 'lintbebouwing' voorzien en aan de zuidzijde van die wijk worden momenteel 'onschadelijke bedrijfjes' gepland.

Tenslotte, zou een klein deeltje van het natuurgebied mogen blijven bestaan temidden van de reeds opgenoemde reeks projectjes.

Precies in deze funktieverdeling met behoud van een klein stukje groen schuilt de adder onder het gras : naar aanleiding van de komende gemeenteraadsverkiezingen in oktober zullen heel wat Antwerpse politici uitpakken met het voorwendsel dat als je voor hen kiest 'de Hobokense Polder bewaard blijft'. Bovendien zullen zij trachten ook de sportliefhebbers met hun plannen te lijmen en alzo zowel voor- als tegenstanders van het natuurbehoud in het Antwerpse 'in één beweging' te charmeren.

Uiteraard zijn ook deze plannen voor de Werkgroep Hobokense Polder onaanvaardbaar. Zij is er nog steeds rotsvast van overtuigd dat het vooralsnog niet-klasseren van een gebied met een natuurwetenschappelijke waarde als die van de Hobokense Polder een ronduit beschamende zaak is.

'Er wordt tegenwoordig met ruimte en natuur omgesprongen alsof het overvloedig aanwezig is, aldus WHoP. Net nu de behoeften bij elk mens om zich te kunnen bewegen, te ontspannen

JAMMER DAT EEN MEERKOET NIET IN EEN SPORTHAL BROEDT

DE POLDER IS GEEN TAART!

Aktie Integraal Behoud Natuurgebied
"HOBOKENSE POLDER"

en te kunnen genieten van wat groen enorm stijgt, moeten we vechten voor elke vierkante meter natuur'.

De WHoP wil ook waarschuwen voor andere verdoken problemen die ontegensprekelijk zullen voortvloeien uit de nieuwe plannen van het stadsbestuur.

'Ten eerste is het zo dat de Hobokense Polder eigenlijk één groot stort is waar in de jaren '60 en '70 de meest uiteenlopende rommel werd weggegooid. Daarop is dan later een natuurlijk biotoop ontstaan.

Maar bijvoorbeeld de plaats waar de sportvelden zouden worden aangelegd zit bodemvol zeer gevaarlijk en giftig afval. PCB's, zware metalen, cadmium,... Net hetzelfde voor wat de strook bestemd voor lintbebouwing betreft. Men weet dat, maar men doet er niks aan. De overheid lijkt wel bang. En wij kunnen dat bewijzen.

Het is uitgesloten dat zulke gronden voor menselijke bewoning of recreatie geschikt zijn. Trouwens, in het Polderstad dat er nu al is steken op sommige plaatsen enorme vieze zwarte bulten van een verdacht goedje uit de grond. En die bulten lijken wel te groeien, de voetpaden liggen er open.

Ten tweede zou elke ingreep in het nu nog resterende deel ook het deel aantasten dat zagezegd 'bewaard' blijft. De bufferzone die het meest kwetsbare biotoop beschermt tegen de verstoring is ten dode opgeschreven. Dat kwetsbare deel bijgevolg ook.

Verder is de WHoP helemaal niet te vinden voor sociale woningbouw in het gebied. 'Wij hebben niks tegen sociale woningbouw. Integendeel. Maar wat men hier plant is een voorbeeld van a-sociale woningbouw : ver afgelegen van het Hobokens dienstencentrum, gescheiden van de dorpskom door een spoorlijn en een hele drukke 'racebaan', zonder winkels of verbindingen met openbaar vervoer. Dat is eerder 'ghettovorming.'

Naar aanleiding van deze nieuwe bedreigingen rond de Hobokense Polder startte de actiegroep een bewustmakingscampagne onder het motto 'de polder is geen taart, zij moet integraal bewaard'.

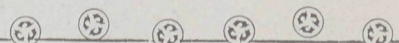
"Wij willen duidelijk stellen dat wij helemaal niet aan politieke beïnvloeding willen doen. Wij willen gewoon een beroep doen op de mensen met gezond verstand, dat ze weten welke verantwoordelijkheid ze dragen bij de verkiezingen. Maar vooral willen wij de politici duidelijk maken dat zij hier niet zo maar hun gang kunnen gaan en dat er meer is dan het geld dat telt. En dat er een boel mensen zijn die er net zo over denken".

Joris Van Reusel.

WHOP v.z.w.
Kaaskamerlaan 3
2710 HOBOKEN

▼▼ MILIEU-TIP ▼▼

— KOPIEREN OP KRINGLOOPPAPIER —

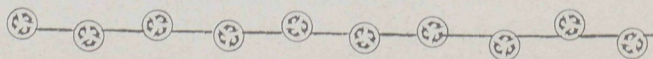

Kringlooppapier raakt ingeburgerd in het dagelijks leven. Stilaan raken wij eraan gewend dat ook goede kwaliteiten toiletpapier, verpakkingsmateriaal en tijdschriften vervaardigd zijn uit kringlooppapier. Bij de ambtenarij heerst er echter nog steeds een aversie ten opzichte van gerecycleerd papier. Op een parlementaire vraag aan voorzitter Geens van de Vlaamse deelregering, waarom de Vlaamse administratie nog niet overgeschakeld is op het gebruik van kringlooppapier, antwoordde de minister dat kringlooppapier duurder is dan gewoon papier en dat de producenten van drukpersen en kopieerapparaten het ten stelligste afraden, omdat kringlooppapier minder glad is en veel meer stof veroorzaakt.

In West-Duitsland voerde de "Papiertechnischen Stiftung für Papierzeugnisse und Papierverarbeitung" (PTS) een onderzoek uit naar de gegrondheid van deze beweringen, in opdracht van kopieermachinefabrikant Kodak en de kringlooppapierfirma Zweckform. Uit de tests blijkt verrassend genoeg dat kringlooppapier niet meer stof afgeeft dan een

goede kwaliteit wit (houtvrij *) papier. Bij een omzet van 100.000 kopies per maand is kringlooppapier goedkoper dan om het even welke soort wit papier. Ook het fabeltje dat kringlooppapier meer verstoppingen zou veroorzaken dan wit papier, wordt weerlegd. Bij gebruik van een topkwaliteit wit houtvrij papier traden bijna twee maal zoveel verstoppingen op als bij het kopiëren op kringlooppapier. De uiteindelijke slijtage van de kopieermachines en het verbruik van toner blijkt voor alle soorten papier dezelfde te zijn. Hoog tijd dus voor de fabrikanten van druk- en kopieermachines om hun mening over kringlooppapier te herzien!

* De term houtvrij papier is misleidend; houthoudend papier (voor dagbladen...) wordt gemaakt met pulp van houtvezels, die naast cellulose ook andere bestanddelen zoals lignine bevat. Houtvrij papier (de basis van zogenaamd kwaliteitspapier) wordt bekomen door de houtvezels te koken. De papierpulp die zo ontstaat, bevat enkel cellulose.

VLINDERS

De BP-groep heeft de uitgave gesponsord van vier nieuwe edukatieve posters over vlinders. Een 75-tal Europese vlinders, samen met de planten waarop ze als rups leven, worden levensecht en op ware grootte voorgesteld. Zowel de wetenschappelijke, als de Nederlandse namen zijn aangegeven.

Je kan deze posters bekomen door 100 fr. te storten op P.R. 000-0091681-16 van -K.B.I.N.- Patr. Groep Natuur, Vautierstraat 29, 1040 Brussel, met vermelding "Nederlandstalige posters vlinders". Ofwel door een bezoek te brengen aan het Museum van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN). Je betaalt dan wel de gebruikelijke toegangsprijs (50/20 fr), doch je kan op de Edukatieve Dienst gratis het set posters afhalen.

GV

PRIJS VAN DE ASTURIE-STICHTING

De Internationale Unie voor het Behoud van de Natuur (IUCN) en het Wereld Natuur Fonds hebben samen één der belangrijkste prijzen van de Spaanstalige landen ontvangen. De "Concordiaprijs" omvat een som van 20.000 dollar die verdeeld zal worden tussen de beide organisaties. Dit bedrag erkent specifiek "de belangrijke rol die de IUCN speelt in het onderzoek naar oplossingen voor problemen van de mensheid over de ganse wereld".

GV

KRITISCHE BEMERKINGEN BIJ EEN INDUSTRIEEL MILIEU-BELEID IN VLAANDEREN

Vlaanderen springt onzorgvuldig om met voor het milieu gevaarlijke scheikundige stoffen, zo stelde dr. Luc Hens te Gent op 11 februari. De overheid en de wetenschappelijke fondsen besteden haast geen geld aan fundamenteel en toegepast milieuhygiënisch onderzoek. De schaarse middelen die ter beschikking worden gesteld, zijn versnipperd over een groot aantal projekten. Deze projekten maken het meestal niet mogelijk degelijke wetenschappelijk onderbouwde beleidsbeslissingen te treffen. Daarnaast wordt wetenschappelijk onderzoek te vaak uitbesteed aan een te beperkt aantal onderzoeksgroepen. Dit leidt tot een vorm van inteelt en werkt kwaliteitsverlagend. Dit effect wordt versterkt door het vertrouwelijk karakter waarmee de overheid de rapporten omgeeft. Daardoor ontsnappen deze studies aan de toets der wetenschappelijke en maatschappelijke kritiek, die onmisbaar is bij ieder gedegen wetenschappelijk werk. Maar het milieubeleid moet niet alleen rusten op een soliede basis van milieuhygiënisch onderzoek. Het moet ook steunen op een afwegen door de maatschappij van de risico's en de baten. De overheid onderneemt niets om de maatschappij bij haar beleid te betrekken. Dat blijkt bijvoorbeeld overduidelijk uit de wijze waarop zij de publieke inspraak in het afvalstoffenplan volkomen negeerde. Volgens Luc Hens pleit de milieubeweging voor een beleidsbeslissingsmodel dat op de eerste plaats geïnspireerd is door een juiste analyse van de feiten en een korrekte toepassing van alle voorradige gegevens. Dit is de beste waarborg voor een zo verstandig mogelijk omgaan met onze leefomgeving.

PVH

ONTEIGENINGEN

Door de vrederechter in Hasselt werd op 29 juni beslist dat er geen gerechtelijke procedure wordt ingezet om onteigeningen uit te voeren op het omstreden traject van de derde verbindingsweg Hasselt-Genk. Het proces werd aanhangig gemaakt door het Wegenfonds tegen enkele eigenaars/bewoners die in het geplande traject eigendom hebben en die weigerden in te gaan op een voorstel tot onderhandse onteigening. Hoewel het Wegenfonds tegen dit vonnis in beroep kan gaan is deze uitspraak van zeer groot belang voor bewoners en organisaties die zich verzetten tegen de vaak willekeurige handelingen van de overheid.

GV

WET OP HET NATUURBEHOUD

Natuurreservaten vzw betreurt dat de mogelijkheden die in de wet van 12 juli 1973 aanwezig zijn om te komen tot een daadwerkelijke bescherming van ekologisch belangrijke elementen in het landschap, onvoldoende benut worden. De vereniging eist de dringende aanwijzing van 23 gebieden in het kader van de E.G.-Vogelrichtlijn en wijst op de onduidelijke achterstand van 7 jaar van Vlaanderen terzake. Gezien de materie reeds geruime tijd geregionaliseerd werd, stelt 'Natuurreservaten' dat Vlaanderen hier volkomen zelfstandig een visie kan ontwikkelen waarmee het op relatief korte tijd een aanzienlijk deel van zijn achterstand kan goedmaken.

GV

PUBLIKATIES

Stralingswarmte; Sietz Leeflang & Rijkert Knoppers; De 12 ambachten, De Bleken 2, NL-5282 HB Boxtel, tel. 00/31/4116/72621; 1988; 57 blz., gelijmd, ISBN 90-70412-15-2; 300 fr., rek.nr. 000-0535252-06.

Gids met praktische aanwijzingen voor toepassing van stralingswarmte (vloerverwarming, tegelkachels, warmtemuren).

Lawaai en dieren; R.J.J.H. van Son; Wetenschapswinkel, Herengracht 530, NL-1017 CC Amsterdam, tel. 00/31/20/525 47 77; 1987; 34 blz., geniet; 7,5 gulden, postgiro 5032018.

Literatuurstudie naar de relatie tussen dierenpopulaties en diergedrag enerzijds en door mensen geproduceerd lawaai anderzijds (o.a. lawaaisporten).

De IJzeren Man; J.E.F. Luyten, S.W.M. Hermens, J.O.A. Zijdeveld; Biologiewinkel, Payenborck, Oudegracht 320, NL-3511 PL Utrecht, tel. 00/31/30/392373; 1988; 139 blz., gelijmd, ISBN 90-5209-002-5; 15 gulden.

Onderzoek naar invloeden van de voorgenomen recreatieplannen op een (restant) natuurgebied. Voor aktievoerders in gelijkaardige omstandigheden is dit werk een goede leidraad om een dossier behoorlijk te stofferen.

Invloed verkeerstrillingen op gebouwen; P.J. Van Brederode e.a.; DOP, Postbus 20014, NL-2500 EA Den Haag; 1987; 50 p., gelijmd; 12 gulden, postrek. 751 met vermelding van ISBN 90-346-1413-1.

Voor de architecten van woningen en bedrijfsgebouwen een verzoek om aandacht te besteden

aan de gevolgen voor het leefmilieu van verkeers-trillingen.

Mooi: kosmetikagids; Lucas Reynders en Wouter Klootwijk; Van Gennep, Spuistraat 283, NL-1012 VR Amsterdam, tel. 00/31/20/24 70 33; 1988; 119 blz., gelijmd; ISBN 90-6012-748-X; 380 fr., boekhandel.

Een wetenschappelijke, vrolijke, grappige, ernstige en luimige, maar zeker grondige ontluistering van de onbeschaamde verkooppraatjes van de opmaak-industrie. Telkens voorzien van een recept voor het uitermate goedkoop fabriceren van de schandaligste rommel.

Kwaliteitsdoelstellingen oppervlaktewateren; AROL, Bestuur voor Leefmilieu, Belliardstraat 12, 1040 Brussel, tel. 02/513 99 20 toestel 470; 1988; gratis.

Kaart van Vlaanderen met daarop het overzicht van de oppervlaktewateren volgens de EEG-richtlijnen "drinkwater", "viswater", "zwemwater", "schelpdierwater", "waterwinningspunten" en "waterwinningsgebieden".

Vorderingsbevoegdheid voor milieuverenigingen; editor H. Bocken; E. Story-Scientia, Jamblinne de Meeüsplein 34-35, 1040 Brussel, tel. 02/736.89.80; 1988; 253 blz., genaaid; ISBN 90-6439-511-X; 1250 fr., boekhandel.

Teksten van het colloquium van december 1986. Juridische bespreking van de vorderingsbevoegdheid bij ons, in de V.S., Nederland, de Bondsrepubliek en Frankrijk.

Mest in Nederland; Gerbrand Gaaff; Stichting Natuur en Milieu, Donkerstraat 17, NL-3511 KB Utrecht, tel. 00/31/30/33 13 28; 1986; 32 blz., ill., geniet; 7,5 gulden (brochure), 2,5 gulden (werkboekje, 22 blz.), 2,5 gulden (docentenhandleiding, 15 blz.).

Een eenvoudige, aanschouwelijke ontleding en beschrijving van het mestprobleem in Nederland t.a.v. de toekomstige veehouder; samen met docentenhandleiding en werkboekje.

Ammoniak-emissiefactoren voor de veehouderij; K. de Winkel; DOP, Postbus 20014, NL-2500 EA Den Haag; 1988; 88 blz., gelijmd; 17,5 gulden, postrek. 751 met vermelding van ISBN 90-346-1531-6.

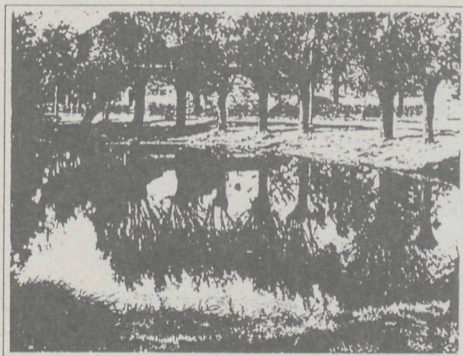
Studie opgesteld ten behoeve van het bruikbaar maken van de Hinderwet-richtlijn Ammoniak en Veehouderij in Nederland. Wie zich met het probleem bezighoudt, vindt er belangrijke en nuttige gegevens in.

Ⓢ Aanpassingen op varkensbedrijven aan mestwetgeving: praktische mogelijkheden en milieu-effecten; W.H.M.M. van Laarhoven en F. Stouthart; DOP, Postbus 20014, NL-2500 EA Den Haag; 1988; 256 blz., ill., gelijmd; 42,5 gulden, postrek. 751 met vermelding van ISBN 90-12-05795-7. Wegens het complex probleem dat de mestoverschotten vormen, worden een reeks voorstellen gedaan, waarbij zowel de varkenshouderij als het milieu baat kunnen hebben.

Drinkpoelen en sloten in het boerenland; C.J.M. van Berkel en I.A. Steinhauer; Stichting LONL, Donkerstraat 17, NL-3511 KB Utrecht, tel. 00/31/30/34 07 77; 1988; 136 blz., ill., ISBN 90-71245-04-7, gelijmd; 17 gulden, postgiro 4252780.

Wegens de grote bedreigingen die op de "kleine wateren" rusten werd dit boekje samengesteld. Betekenis, verspreiding, aanleg, dier en plant in en rond sloot en plas, instandhouding en bescherming komen allen uitvoerig aan bod.

DRINKPOELEN EN SLOTEN

IN HET BOERENLAND

Leven tussen stenen: muurvegetatie op de ruïnes van de Sint-Baafsabdij te Gent; Christel Strubbe; Federatie voor Milieubescherming geweest Gent, Coupure Rechts 168, 9000 Gent, tel. 091/23.41.77; 1988; 56 blz., geniet; 150 + 20 fr., rek. nr. 001-1499320-67.

Een wetenschappelijk verslag, dat voor natuurliefhebbers met zin voor onderzoek naar de fijnstructuur van ons patrimonium een schoolvoorbeeld is.

Ⓢ Het vleesvraagstuk; De Kleine Aarde, Postbus 151, NL-5280 AD Boxtel, tel. 00/31/4116/84921; 1988; 60 p., gelijmd; 12,5 gulden, giro 52730. Symposiumverslag waarin de verschillende kanten van de hoge vleesproductie en -consumptie behandeld worden: economisch-sociale aspecten, Derde Wereld, gezondheid, dierenwelzijn, energieverspillingen, voedsel en grondstoffen.

De Belgische milieumarkt; E. Incalza; Nederlandse Kamer van Koophandel voor België en Luxemburg, Kongresstraat 18, 1000 Brussel, tel. 02/219.11.74; 1988; 277 p., ringband; rek. nr. 000-0134141-87, 3.816 fr.

Een boeiend verslag van een onderzoek naar het Belgisch milieubeleid en marktstructuur. Het staat boordevol harde gegevens over alle aspecten van de milieu-afbraak, bronnen van vervuiling, en waar er geprobeerd wordt er wat aan te doen.

Ⓢ Verdroging, noodzaak tot een betere waterhuishouding; F.J.J. Bles; Stichting Natuur en Milieu, Donkerstraat 17, NL-3511 KB Utrecht, tel. 00/31/30/33.13.28; 1988; 99 p., geniet; 17 gulden, rek. nr. 253.70.78.

Voor wie zich met de moderne aspecten van de landbouw, de intensieve teelten en de gevolgen ervan op het milieu bezighoudt bevat deze brochure verslagen van grondige studie.

De in deze rubriek opgenomen publikaties zijn, tenzij vermeld, niet verkrijgbaar bij de Bond Beter Leefmilieu. Ze kunnen wel geraadpleegd worden in onze milieubibliotheek (Luxemburgstraat 20, 1040 Brussel, tel. 02/514 06 38), geopend tijdens de kantooruren. Gelieve dus te bestellen via de betreffende uitgeverij of de boekhandel: adres, telefoonnummer, prijs en eventueel rekeningnummer worden telkens aangeduid. Steeds de titel van het gewenste boek vermelden, indien men via een rekeningnummer bestelt!

De goedkoopste manier om een boek in het buitenland te bestellen is per internationale postwissel. Formulieren hiervoor zijn in de postkantoren verkrijgbaar.

Enkel de boeken met het recyclage- embleempje werden gedrukt op kringlooppapier.

P U Z Z E L E N

BOEKENPAKKET TE WINNEN

Na het oplossen van het kruiswoordraadsel kan men met de aangeduide letters in het miniroostertje een begrip vormen uit de wereld van de waterverontreinigingsproblematiek. Indien u ons dit begrip per brief(kaart) laat weten, maakt u kans op het winnen van een boekenpakket. Sturen naar: Milieurama Puzzelen, Luxemburgstraat 20, 1040 Brussel. De oplossingen dienen ons voor 1 november te bereiken. De winnaar en de juiste oplossing worden bekend gemaakt in de Milieurama van december.

HORIZONTAAL

- A. Robuuste mensaap - misdaad
- B. Schriftelijk stuk - strijdperk - Russisch meer
- C. Opstootje - klein kind - je - 100 m²
- D. Nummer - een paar - deel van een wiel - decimeter
- E. Lidwoord - mist - direkte trein
- F. Deel van een schip - proper - bloem
- G. Westvlaams dorp - sleepnet - tijdsmaat - voegwoord
- H. Landbouwwerktuig - zout water - oplosmiddel - langspeelplaat
- I. Vlagzalm - drank - namaak - buitenaards wezen
- J. Bouwmateriaal - smal - ouderwets
- K. Deciliter - larie - muzieknoot
- L. Onder andere - overeenkomst - vloeistofreservoir - 100 liter
- M. Gemalen schors - muzieknoot - aluminium - reuzenslang
- N. Koker - zoute vloeistof - primitief wapen
- O. Openbaar ambtenaar - dwaasheid

VERTIKAAL

- 1. Eetbaar schaaldiertje - loofboom
- 2. Berggeel - ijverig - wagen
- 3. Luxemburgse zender - Denemarken - en dergelijke - voordeel
- 4. Hij - mijt - jonge leeuw - ezelsroep
- 5. Bezittelijk voornaamwoord - gedroogde druif - klaar
- 6. Afkeuren - snelle loop - Afrikaanse herkauwer
- 7. Paardeslee - lidwoord - loot - loofboom
- 8. Getij - op grote afstand - etc. - paardekracht
- 9. Binnen - korpulent - zwarte delfstof - dierlijk produkt
- 10. Spijker - vaas - naalgerei
- 11. 69 cm - babykledingstuk - namelijk
- 12. Radium - roofvogel - bloembod - boterham
- 13. Papegaai - centiliter - voorzetsel - platvis
- 14. Karakter - kattendad - gedroogd gras
- 15. Vastknellen - subsidie

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
A															
B															
C															
D															
E															
F															
G															
H															
I															
J															
K															
L															
M															
N															
O															

E4	
G11	
B3	
B13	
G5	
M5	
N4	
F12	
J14	
O9	
A10	
N15	

Oplossing van het juli/augustus-nummer: A. horloge - snoepen; B. ale - oerwoud - ace; C. smeer - vijf - Ensor; D. dB - de - ia - lt; E. els - vandaal - ade; F. le - Mer - pop - Au; G. Temse - moa - ginds; H. fa - Noë - lei - Ee; I. Atoom - elk - stele; J. bij - bok - ach - ijp; K. DDT - sabbath - ski; L. ijs - TL - te - At; M. magie - aal - Plato; N. ere - Niagara - ARD; O. nergens - sanktie.

1. Hasselt - abdomen; 2. olm - leeftijd - are; 3. reeds - Mao - tijger; 4. eb - ms - Ob - Si; 5. oor - veenmos - ene; 6. ge - dar - kat - in; 7. erven - mee - blaas; 8. wij - dao - lob - Ag; 9. Sofia - alk - atlas; 10. nu - aap - ate - ra; 11. ode - logisch - PAN; 12. nl - pi - Th - Al; 13. pasta - nee - staat; 14. Eco - dadelijk - tri; 15. nerveus - episode.

Het te zoeken begrip was: broekaseffekt. Uit de juiste oplossingen werd Luc Vernimmen geloot. Hij zal eerstdaags een boekenpakket ontvangen.

Dirk Serneels

AARDGAS

Milieuvriendelijk

KALENDER

* Op 4, 11, 18 en 25 oktober; 8, 15, 22 en 29 november organiseren De Volkshogeschool-Brugge en Vita Vitalis vzw een **kursus m.b.t. biotechnologie**. Inl.: De Volkshogeschool, Baliestraat 58, Brugge, tel. 050/33.01.12 (kantooruren).

* De vzw 'Permanente Vorming' van de VUB organiseert op de woensdagnamiddagen **12, 19 en 26 oktober** de cursus "**Hoe gezond tuinieren**" in de gebouwen van de VUB. Inlichtingen: Pleinlaan 2, 1050 Brussel, tel. 02/641.27.50.

* Op 14 en 15 oktober kan je een bezoek brengen aan de Antwerpse "**Milieubeurs**" tijdens de milieukeek van 10 tot 16 oktober. Inlichtingen: milieudienst, 11e Directie, Van Immerseelstraat 11-23, tel. 03/231.87.30.

* Op zaterdag 15 oktober organiseert het Provinciaal Natuurcentrum Rekem een **studiedag** rond het thema "**De heide, een oud landschap met toekomst?**". Verdere informatie: Provinciaal Natuurcentrum, Populierenlaan 30, 3620 Rekem, tel. 011/71.44.44.

* 15, 16 & 17 oktober - **natuurbeurs** in Expo-hallen te Roeselare (Diksmuidesteenweg 400); De Natuurlijke Keuken, Katelijnestraat 71, 8000 Brugge, 050/33.45.26.

* 29 oktober - **milieutentoonstelling** n.a.v. Feest van de Rode Vaan in Keizershallen van Aalst. Feest Rode Vaan, Nieuwbeekstraat 35, 9300 Aalst.

* 5 & 6 november - **Natuurbeurs** in cultureel Centrum "Ter Kommen" te Hoeselt. Hoeseltse Leefmilieu Adviesraad, p/a M. Wijnen, Gansterenstraat 11, 3730 Hoeselt.

* Op vrijdag 25 en zaterdag 26 november wordt het symposium voor "**invertebraten van België**" gehouden in het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, Vautierstraat 29, 1040 Brussel, 02/648.04.75; inlichtingen aldaar bij dr. P. Grootaert.

* Op 26 november organiseert het Genootschap Milieutechnologie van het Technologisch Instituut-K.VIV i.s.m. het Studiecentrum voor Kernenergie, Mol een **studiedag "Luchtverontreinigingsmetingen en hun interpretatie in de praktijk"**. Inlichtingen: Algemeen sekretariaat, Jan Van Rijswijcklaan 58, 2018 Antwerpen, tel. 03/216.09.06.

* Van 12 tot 15 april 1989 wordt door de vakgroep Natuurbeheer van de Landbouwuniversiteit Wageningen, in samenwerking met de Vlinderstichting en de Nederlandse Entomologische Vereniging, een **internationaal kongres** georganiseerd over de toekomst van de dagvlinders in Europa. Voor meer info: het Kongresgebouw van het Internationaal Agrarische Centrum, Postbus 88, 6700 AB Wageningen.

MILIEURAMA IS HET MAANDBLAD VAN DE BOND BETER LEEFMILIEU

► REDAKTIE EN ADMINISTRATIE:

Luxemburgstraat 20
1040 Brussel
tel. 02/514 05 00.

► JAARABONNEMENT:

400 fr. te storten op rek.nr.
001-1475409-18 van de Bond
Beter Leefmilieu v.z.w.
Steunabonnement: 1000 fr.
Buitenland: 550 fr.
Los nummer: 50 fr.

► HOOFDREDAKTEUR:

Dirk Van Melkebeke

► REDAKTIESEKRETARIS & EINDREDAKTEUR:

Geert Van den Broeck

► MEDEWERKERS:

Frans Geys
Luc Goeteyn
Lieve Grauls
Ann Kenis
Bea Lootens
Dirk Serneels
Jules Slembrouck
Susy Spruyt
Dominique Van Ackeren
Jenny Van Baelen
Geert Van den Broeck
Peter Vanhoutte
Luc Vrijdaghs

► LAY-OUT:

Dominique Van Ackeren

► TIKWERK:

Bea Lootens

► VERANTWOORDELIJKE UITGEVER:

Dirk Van Melkebeke

► COPYRIGHT:

Overname van artikels wordt
aanbevolen, mits schriftelijke
toelating en bronvermelding.

UITERAARD IS OOK DEZE
MILIEURAMA OP KRING-
LOOPPAPIER GEDRUKT

Illustraties : Dominique Van Ackeren.

Foto's : blz. 3-4 - W.S.P.A.

blz. 10 - OVAM.

blz. 26 - archief Bond Beter Leefmilieu.